

# OOSTVLAAMSCH



Mededelingen van de Bond  
der Oostvlaamse Folkloristen en van de  
Dienst voor Folkloristische Opzoeken

# Z A N N T E N



34<sup>e</sup> Jaargang  
Nr. 1 - 1959  
Jan. - Febr.

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V  
GENT

## UITGAVEN VAN DE BOND.

Zijn te verkrijgen op het Sekretariaat, Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent :

1. **Oostvlaamsche Zanten**, 11<sup>e</sup>, 15<sup>e</sup>, 20<sup>e</sup> jg. (Jaarboek), 21<sup>e</sup>, 22<sup>e</sup>, 23<sup>e</sup>, 24<sup>e</sup>, 25<sup>e</sup>, 26<sup>e</sup>, 27<sup>e</sup>, 28<sup>e</sup>, 29<sup>e</sup>, 30<sup>e</sup>, 31<sup>e</sup>, 32<sup>e</sup> en 33<sup>e</sup> jg., tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs : 10 fr.
5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs : 50 fr. gewone uitgave.
7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. **Register op Celis Gabr. : Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs : 12 fr.
9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. **2<sup>e</sup> Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs : 36 fr.
12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs : 14 fr.
13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs : 70 fr. (65 fr. voor de leden).
17. **Jaarboek 1945 van den Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs : 100 fr.
18. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs : 12,50 fr.
19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs : 7,50 fr.
20. **August Hendrixx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs : 15 fr.
21. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs : 15 fr.
22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs : 15 fr. (Uitverkocht).
23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs : 15 fr.
24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs : 25 fr. (15 fr. voor de leden).
25. **Inhoudstatel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. Van Es. Prijs : 30 fr.
26. **Spelen mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs : 50 fr.
27. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. Broeckhove. Prijs : 40 fr.

Het bedrag der bestelling is vooraf te storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Folkloristen. Jaarlijkse bijdrage : 100 fr. Ereleden : 250 fr. Buitenland : 125 fr.

---

# OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE  
FOLKLORISTEN EN VAN DE DIENST VOOR  
FOLKLORISTISCHE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstbeiaig

Sekretariaat van de Bond :  
M. Broeckhove,  
Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent.  
Alle stortingen te doen op postrekening :  
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,  
Gent.

Redaktie van Oostvl. Zanten :  
F. VAN ES,  
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.

Drs M. DAEM & J. BOES.

## Over Zielhonden en hun bedrijf

Slechts de mannelijke helft van de oudste generatie en de veteranen onder de folkloristen kunnen u voor de vuist verklaren wat men onder « zielhond » te verstaan heeft. In het A.B.N. spreekt men over een zielverkoper, met deze uitdrukking iemand aanduidend die allerhande lieden op een min of meer bedrieglijke manier aanwerft : soldaten, matrozen, koloniale en arbeiders. Vanzelfsprekend zal Nederland — van oudsher een belangrijke zee- en koloniale mogendheid — veel vroeger dan het met ons land het geval was handelaars in « ziertjes » leren kennen hebben. In België verschenen die bepaalde lui pas na de invoering van de militieloting ten tonele.

Zoals voldoende bekend hadden onze voorouders die beruchte loting te danken aan de Franse Overheersing, die bij de wet van 5 september 1798 dit onzalig wervingstelsel in zwang had gebracht.

Zolang de militieloting aan de orde van de dag bleef, d.w.z. van 1798 tot 1909<sup>(1)</sup>, werd ze door eenieder en in de eerste plaats door de arbeidersstand met recht en reden gevreesd en gehaat. Deze vrees en haat vermeerderden nog toen in 1799 overgegaan werd tot de toepassing van de z.g. plaatsvervanging. Dank zij dit vervangingsstelsel werden de goeden in staat gesteld zich van

(1) Het is algemeen bekend dat koning Leopold II steeds voorstander is geweest van de afschaffing van de militieloting en het vervangingsstelsel en dat het op zijn sterfbed was dat hij de nieuwe wet op de algemene dienstplicht ondertekende. Op dinsdag 14 december 1909 om 6.43 u. 's avonds bracht men de koning de even te voren goedgekeurde militiewet. Na een drietal handtekeningen op een blad papier gemaakt te hebben zette hij met moeite zijn naam op het dokument. Deze pennetrek was tevens zijn laatste : de vorst overleed de vrijdag morgen te 2.37 u..

de legerdienst vrij te kopen. De behoeftige sukkel, die in de plaats van de bezitter het soldatenpak aantrok, ontving weliswaar een vastgestelde vergoeding, doch dit handjevol geld vermocht het niet de steeds groeiende wrok weg te doezelen. Wel integendeel. Beluister slechts de wrange toon waarin de Gentse Béranger, Karel Waeri, een tweetal van zijn liederen ten gehore bracht :

De loting is een peste  
Voor armen als wij,  
De rijken zijn de beste  
Zij blijven toch vrij. (uit « Lotelingslied »).

En als wij exerceeren  
Zal menige rijke knol  
Gerust zitten studeeren  
In college of hogeschool.  
Terwijl wij zitten in de slavernij  
Zijn de rijke voor wat centen vrij. (uit « De Loting »).

Horen we in een van de novellen van R. Loveling door een der personages niet zeggen : « Zijn vader zou hem wel eenen man koopen zoo hij er in viel ».

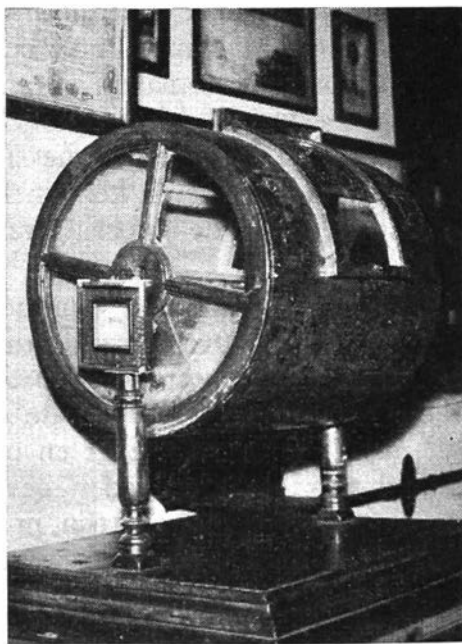


Fig. 1. — De militietrommel die gedurende vele jaren te Gent gebruikt werd. (Folklore-museum te Gent).

Er invallen was inderdaad de schilderachtige uitdrukking om mee te delen dat een loteling uit de trommel (fig. 1) een dienst-

plichtig nummer getrokken had, er zich aldus INGeloot had. De-  
genen die zo gelukkig waren een hoge « numero » te trekken —  
d.w.z. een nummer hoger dan het aantal aan te werven dienst-  
plichtigen — lootten er zich UIT. Minder te benijden waren de z.g.  
twijfelaars; deze jongens hadden namelijk een twijfelnummer ge-  
trokken : pas naderhand (nadat het aantal afgekeurden bepaald  
was) vernamen zij in welke zin over hun lot beslist was.

De invoering van de plaatsvervanging bood aan menig bijde-  
handse kroeghouder of barbier de welkome gelegenheid op een  
gemakkelijke manier schoon geld te verdienen. Noemden deze  
zielverkopers zich bij voorkeur zakenlieden, in Vlaanderen werden  
ze nooit anders dan « **zielhonden** » genoemd. In die naam had het  
volk inderdaad al de weerzin en al de afschuw gelegd die het  
voelde voor een meer dan antipatieke bedrijvigheid.

Op het ogenblik, dat de militieloting afgeschaft werd, waren te  
Gent op zijn minst nog 4 zielhonden bedrijvig : de uitbater van  
een herberg aan de Bennesteeg (kant Veldstraat), een andere wo-  
nende aan het Koophandelsplein, een herbergier-barbier, die zaken  
deed op de hoek van de Kunstlaan en de St.-Amandusstraat, en  
de tapper, die de kelder verdieping van het Lakenmetershuis (Vrij-  
dagmarkt) als jachtterrein uitgekozen had. Op al deze plaatsen  
was het mogelijk mits betaling van 1600 F aan een plaatsvervan-  
ger of beter aan een « remplaçant » te geraken. Nadat de zielhond  
zijn kommissie opgestreken had, bedacht hij zijn zieltje met een  
voorschot van 200 F. De overblijvende som of « priem » werd pas  
na het voleindigen van de dienst (minimum 24 maanden) ter hand  
gesteld : in de regel onder de vorm van een spaarboekje.

Nu is het zo dat we aan dit alles niet zouden herinnerd hebben  
ware het niet dat we de aandacht willen vestigen op een paar oude  
adreskaarten — ook wel reclamekaarten genoemd —, kaarten die  
deel uitmaken van de zeer rijke verzameling lito's, die de Bond in  
zijn bibliotheek bewaart. Kaarten die meer dan een eeuw geleden  
gediend hebben om de zaak van een zielhond beter te doen kennen.  
We bedoelen namelijk een stel van 3 kaarten, alle 3 gedrukt op een  
zeer glanzend papier-couché voor rekening van de genaamde P. B.  
Van Moorleghem, « agent van affaires en propriëtaris, Hoog-  
poort 40 te Gend ». Wie die Petrus Bernard geweest is kan in een  
adem meegedeeld worden. Als 25-jarige jonge man was hij zich in  
1828 te Gent komen vestigen, heel waarschijnlijk direkt na vol-  
brenging van zijn militaire dienst. In de schaduw van het Stad-  
huis, zoals reeds gezegd aan de Hoogpoort 40, had hij zijn intrek  
genomen in een tapperij en logementshuis. Op welk tijdstip hij

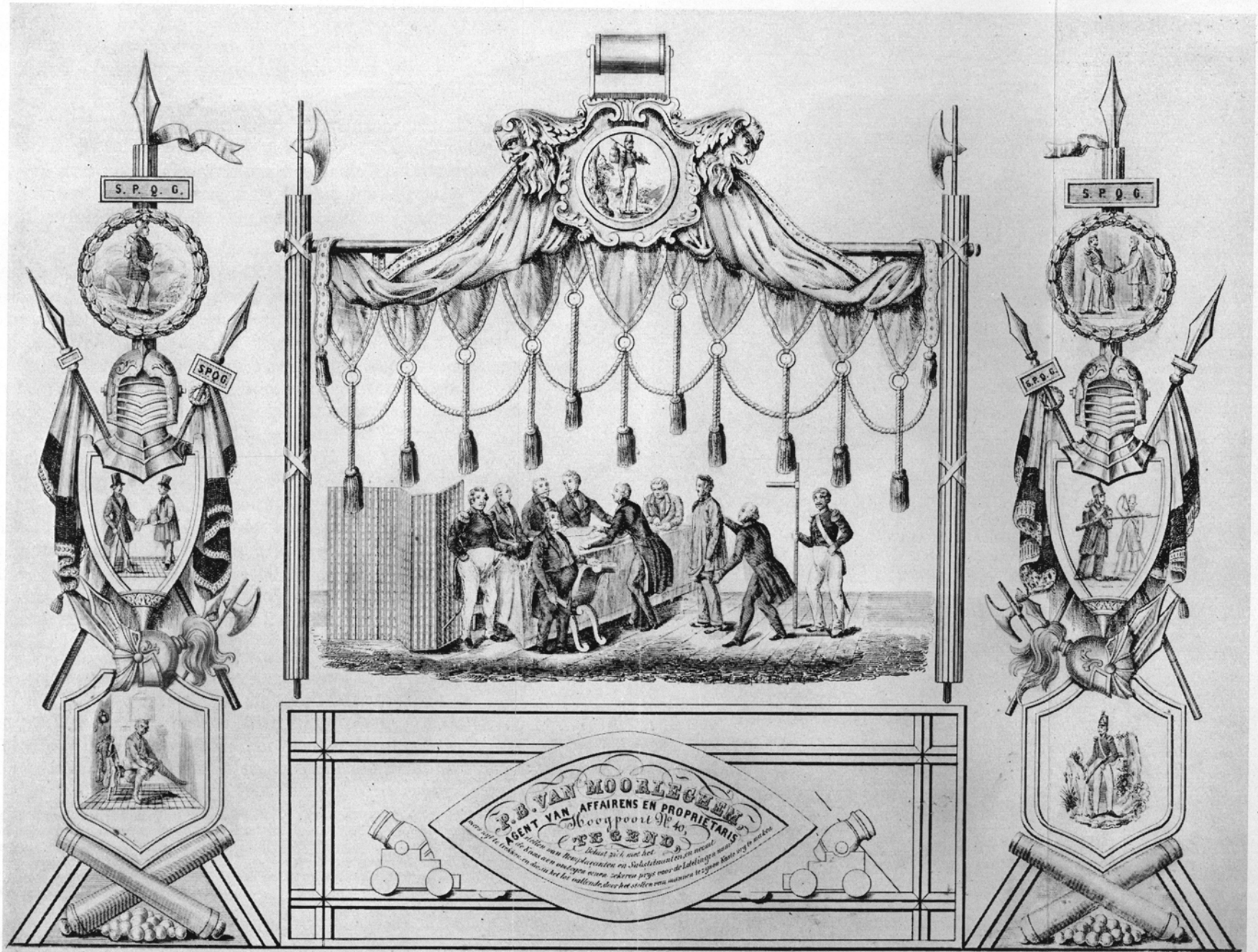
met zijn « affaires » een aanvang gemaakt heeft is niet te achterhalen. In 1854 verliet hij de tapperij om te verhuizen naar de Koe-straat : te dier gelegenheid trok hij een Frans kleedje aan en meldde hij zich aan als « agent d'affaires », het bewijs dat hij zich wel van de bierkruik maar niet van de loteling wenste te vervreemden.

De oudste van de 3 kaarten is er een van groot formaat, 25 cm × 35 cm (fig. 2). Als hoofdmotief heeft de tekenaar de voorstelling gekozen van een zitting der keuringskommissie; men herkent op het eerste gezicht de militaire en burgerlijke leden van genoemde kommissie, de plaatsvervanger en de zielhond, die enige dokumenten aan de sekretaris (ganzepen tussen de lippen) overhandigt. Een zevental door schildvormen of lauwerkranen omlijste snapshots illustreren evenveel momenten uit het lotelings- en soldatenleven, waaronder vooral opvalt de afbeelding van de **afkoop**. De overige versieringen (vlaggen, wapens, helmen, arabesken, een toneelvoorhang met maskers en militietrommel (bovenaan de kompositie) en medaillon met afzwaaiende soldaat dienen alleen om aan het geheel een heldhaftig voorkomen te geven. De tekst, die onderaan de tekening aangebracht is, luidt als volgt : « Belast zich met het stellen van Remplaçanten en Substituanten, en neemt de Kans aen om tegen eenen zekeren prys voor de Lotelingen nummers uyt te trekken, en die, in het lot vallende, door het stellen van mannen te zynen Koste vry te maken ».

Uit de tekst blijkt maar al te duidelijk dat Van Moorleghem aan zijn ronselaarsbedrijf een net omschreven verzekeringssysteem had gekoppeld. Hoe hoog de premie beliep die tegen inloting verzekerde, kunnen we onmogelijk nagaan; iets nochtans is zeker : heel lang is het systeem niet in zwang gebleven; dit zal blijken uit de tekst van de derde kaart. Welk bedrag in de zak van de « remplaçant » en eventueel in die van de « substituant » terecht kwam en welk kommissieloon de zielhond opstreek vermeldt de tekst niet.

Van Moorleghem zal waarschijnlijk goede zaken gemaakt hebben, want het duurde niet lang of hij liet van zijn reclamekaart een nieuwe, gekleurde editie verschijnen. Een editie waarbij op zijn minst een vijftal stenen te pas zijn gekomen : de tekening is inderdaad verlucht met rode, blauwe, groene, lichtbruine en vergulde onderdelen.

Waarschijnlijk tegelijkertijd met de zopas bekeken grote kaart kwam een kleinere van de pers (13 cm × 9 cm). Hetzelfde hoofdmotief en dezelfde tekst maar de versiering is herleid tot zijn



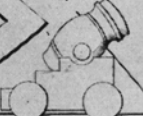
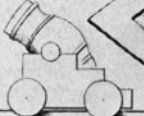
S. P. O. G.

S. P. O. G.

S. P. O. G.

S. P. O. G.

**P. B. VAN MOOLEBEEK**  
AGENTS VAN AFFAIRES EN PROPRIETARIS  
Hoogpoort 9<sup>e</sup> 40.  
**TEGEN**  
De Staat van Noord-Nederland en Schiedamschen Waterland  
De Staat van Noord-Nederland en Schiedamschen Waterland  
De Staat van Noord-Nederland en Schiedamschen Waterland



minimum : enkele gestileerde ranken en bladeren, twee militietrommels en evenveel horens des overvloeds, waaruit lage dus ingelote nummers gegoten worden.

Van die kleine kaart bezit de bibliotheek drie exemplaren, doch ieder exemplaar is het produkt van een andere druk : a) witte kaart, hoofdmotief en tekst goud, de rest soort blauw; b) witte kaart, hoofdmotief donkerpaars, de rest goud; c) roze kaart met volledige gouddruk.

De grote zowel als de kleine kaart dagtekenen van 1842-46. Inderdaad het was in 1842 dat de drukker van de kaarten, Desiré Verhulst, van de Kalvermarkt verhuisde naar de Poelmanstraat<sup>(2)</sup>. In 1846 veranderde deze straatnaam in Kleine Statiestraat; van dat ogenblik af vermeldde Verhulst dan ook de nieuwe naam op zijn drukwerken.

De derde en laatste lito (23 cm × 18 cm) werd uitgevoerd in vierkleurendruk (rood, blauw, groen, goud). Het hoofdmotief stelt een samenspraak voor tussen een agent en twee burgerluidjes; de versiering bestaat in hoofdzaak uit vlaggen, wapens en trommels, doch ditmaal geen militietrommels. Wel zijn de aanduidingen van naam en bedrijvigheid tweetalig : Bureau de remplacements et de substitutions/Bureel van remplacements en substitutiën, het overige van de tekst is alleen in het Frans gesteld. En wat voor een Frans! Heel zeker een schitterend staaltje van het schoonste soldatenfrans uit die jaren. « Ya (= il y a) marchandise et marchandise! voulez-vous un remplacant commun, ça n'vous coutera que 800 F mais j'vous en préviens c'est des filous, des voleurs, ça n'reste pas au régiment, ça s'donne de lair à la première occasion et faut r'joindre ... Voulez-vous y mettre 1500 fangs prenez moi ça, c'est pas beau, mais c'est bon, ça à des papiers... tant qu'on en veut! et ça ne bronchera pas du service pendant vos six ans, (Bertrand a part). Compte la d'ssus, Pékin. ».

Zoals hoger reeds opgemerkt is er in deze tekst geen spraak meer van het verzekeringssysteem dat Van Moorleghem zo aantrekkelijk trachtte voor te stellen. Met recht klaagt hij de plaag der deserteurs aan : ça s'donne de lair; kerels die in menig geval dieven en baanstropers werden. Met Bertrand wordt ongetwijfeld

---

(2) In de gemeenteraadzitting van 29 september 1840 verkreeg de grondeigenaar Guillaume Poelman-Hamelinck de toelating doorheen zijn eigendom een straat te trekken die de Statiestraat zou verbinden met de Brabantdam. Het volgende jaar werd het ontwerp tot uitvoering gebracht. Tot omstreeks de eeuwwisseling heette die straat Kleine Statiestraat. Vervolgens kreeg ze de naam van Statiestraatje. Tegenwoordig noemt men ze Schepenvijverstraat.



een der twee lustige vagebonden bedoeld; diens spitsbroeder Robert werd evenmin over het hoofd gezien, want naar zijn bijnaam «Macaire» noemt Van Moorleghem gans de militieklas. Inderdaad «Classe Macaire & Cie» lezen we boven rechts op de kaart. Onze zielhond kan zijn minachting voor de burger niet beter laten blijken dan met hem «pékin» te betitelen.

Om te besluiten dit : zou het waar zijn dat slechts één zielhond zijn toevlucht nam tot het drukken van kaarten om voor zijn zaak reclame te maken? Was Van Moorleghem de enige zielhond die er een verzekeringssysteem op nahield? Wie mededeling kan doen van dokumenten in de aard van hogervermelde reclamekaarten verzuime niet het Bestuur van de Bond daarvan in kennis te stellen. Op die manier vernemen we misschien nog meer over de bedrijvigheid van de zielhond in ons land.

M. VAN WESEMAEL

---

### HET INTERNATIONAAL KONGRES VAN DE ONDERZOEKERS VAN DE VOLKSVERTELLINGEN.

Dit kongres zal plaats hebben te Kiel (West-Duitsland) van woensdag 19 tot woensdag 26 augustus 1959 en wordt ingericht door het «Verband der Vereine für Volkskunde» (Prof. Dr. HELMUT DOLKER, Stuttgart) en het «Gesellschaft zur Pflege des Märchengutes der europäischen Völker» (Min.-Dir. Dr. Ernst KRACHT, Kiel). Het voorbereidend wetenschappelijk werkkomitee wordt geleid door Prof. Dr. Kurt RANKE, Kiel.

Het programma bevat een groot aantal lezingen en referaten, die alle methoden en richtingen van de volksvertellingenstudie zullen behandelen, alsook vragen van organisatie en interregionale en zelfs internationale samenwerking.

Daarnaast is een heel programma voorzien van ontvangsten en uitstappen o.m. receptie door de Stad Kiel, een concert, een uitstap naar Schleswig en Glücksburg (zondag 23 aug.), receptie door de Landesregierung Schleswig-Holstein, tocht naar Plön (vijfmerentocht), een oeropvoering van een sprookjesspel, enz.

Men heeft het plan een tentoonstelling van vakliteratuur in te richten. De uitgevers worden via deze weg gevraagd boeken, die in aanmerking komen, naar het inrichtend komitee te sturen.

De stadsbibliotheek te Kiel richt een tentoonstelling in van handschriften, drukken en tekeningen over sprookjes en sagen, De kongrestalen zijn Duits, Engels en Frans.

Het deelnamebedrag bedraagt 30 DM., te betalen in het kongresbureau bij het begin van het kongres.

Anmeldingen voor deelname worden vóór 15 februari 1959 ingewacht.

Alle inlichtingen worden verstrekt door Prof. Dr. Kurt Ranke, Universität Kiel, Deutsche Bundesrepublik.

R. Haeserijn.

# Moederdag en Vaderdag in Vlaams-België

(Een Enquête)

## INLEIDENDE NOTA.

### HET ONTSTAAN VAN MOEDER- EN VAN VADERDAG. HUN VIERING IN HET BUITENLAND EN IN WALLONIE.

In « Schweizerisches Archiv für Volkskunde », 52<sup>e</sup> jg. (1956), afl. 2/3, blz. 95-121, verscheen van de hand van dhr. Eduard Strübin, uit Gelterkinden, een zeer belangwekkende, flink gedocumenteerde en met uiterst interessante cultuur-historische commentaren voorziene studie over « Muttertag in der Schweiz », het vieren van Moederdag in Zwitserland. S. handelt eerst over het ontstaan van deze viering en wijst er vooral op dat het hoofdzakelijk te danken is aan het lofwaardige initiatief en aan het hardnekkige doorzettingsvermogen van een merkwaardige Amerikaanse vrouw, Miss Ann Jarvis<sup>(1)</sup>, die in 1907, twee jaar na het overlijden van haar teerbeminde moeder, een ware kruistocht begon in alle kringen der maatschappij, maar vooral in politieke en kerkelijke middens, alsook in sociale, openbare en intellektuele instellingen, opdat een speciale dag zou aangewezen worden, waarop de kinderen aan de moeders zouden betuigen hoe zeer zij hen eren en liefhebben. Haar moeizaam streven werd eindelijk, na vele tegenkantingen en ontgoochelingen, met succes bekroond toen op 8 mei 1914 het Kongres, op voorstel van de afgevaardigde Thomas Heflin, een besluit aannam, waarbij de 2<sup>e</sup> zondag van de meimaand officieel voor gans het land tot Moederdag werd ingesteld.

Deze « Joint Resolution Designating the second Sunday in May as Mother's Day » bepaalt dat de president der Verenigde Staten gemachtigd en gehouden is een proklamatie uit te vaardigen, waar-

(1) In « De Standaard » (Brussel) van woensdag, 15 mei 1957, verscheen een artikel over de eigenlijke stichtster van Moederdag, onder de titel: « Moeders krijgen zo weinig. De droom van Ann Jarvis ».

Zie ook over Ann Jarvis (geboren te Grafton (W.-Va.) in 1864, gestorven te Philadelphia in 1948) en haar werk: « The Encyclopedia Americana », D. 19 (1947), blz. 512 en vlg., a.v. « Mother's Day ».

NOMAN F. KENDALL. — « Mother's Day; a History of its Founding and Founder », Grafton (W.-Va.), z.j.

in bepaald wordt dat op de tweede meizondag alle openbare gebouwen moeten bevestigd worden en de burgers aangezet worden ook aan hun huizen de vlag uit te steken. Daarbij moet die dag « als openlijke uiting van liefde en verering voor de moeders van ons land » de naam *Mother's Day* (Moederdag) dragen. Op 9 mei 1914 proklameerde dan ook President Wilson voor de eerste maal de tweede meizondag tot Moederdag. Zijn oproep werd gevolgd door die van de gouverneurs van al de afzonderlijke staten. De moeders werden bedacht met anjers, de bloem die Ann Jarvis daartoe verkozen had. Later schonk men de nog levende moeders rode anjers, terwijl witte op de graven der overleden moeders werden neergelegd.

Niettegenstaande er reeds in 1912 een « *Mother's Day International Association* » gesticht was geworden, die propaganda over gans de wereld maakte, werd de verbreiding van deze viering door de eerste wereldoorlog geremd. Toch werd ze in 1918 in **Noorwegen** ingevoerd, waar ze op de 2<sup>e</sup> zondag van februari plaats vindt, in 1919 in **Zweden**, waar Moederdag gevierd wordt op de laatste meizondag, pas in 1928 kwam **Denemarken** aan de beurt. Moederdag is er de 2<sup>e</sup> meizondag<sup>(2)</sup>. In **Duitsland** waar reeds sedert 1923 te Berlijn een komitee voor de Moederdag werd gesticht, dat de propaganda voerde over gans het land, werd de viering, vooral in het openbaar, bevorderd door het nationaal-socialisme.

In **Oost-Duitsland**, zoals in al de satellietstaten van de **Soviët-Unie**, zelfs in **China**, worden sedert 1949 de moeders gevierd op de Internationale-Vrouwendag, d.i. op 8 maart.

In **Engeland**, waar reeds in de 17<sup>e</sup> eeuw in verschillende graafschappen op Laetare, de zondag van Halfvasten, een « *Mothering Day* » bestond, waarop de kinderen, die ver van huis woonden, hun ouders kwamen bezoeken en geschenken brachten, gebruik dat op het einde der vorige eeuw gans uitstierf, stichtte in 1914 Miss Constance Panswick Smith een « *Mothering Sunday Movement* » om dit oud gebruik nieuw leven te geven. Het voorbeeld van Amerika werkte aanstekelijk, zodat de viering zeer ras algemeen werd. Het is zelfs van uit Engeland dat het gebruik naar **Oostenrijk** werd overgebracht, nl. door Mevrouw Marianne Heinisch, de moeder van de toenmalige Bondsprezident. In 1930 was het er reeds zeer in zwang.

(2) Zie meer daarover in het artikel van *Prof. Lily Weiser-Aal*, « *Der Mutter- und Vatertag in Norwegen* », in « *Schweizerisches Archiv für Volkskunde* », 52<sup>e</sup> jg., afl. 4 (1956), blz. 203-213, een aanvulling van bovenvermelde studie van *Eduard Strübin*.

In **Italië** wordt Moederdag gevierd op 6 januari. De viering wordt georganiseerd door de « Opera Nazionale della Maternità e dell' Infanzia », organisme dat vertakkingen heeft in alle provinciën. Aldaar ook werd door het fascistische regime de viering fel bevorderd.

In **Frankrijk** wordt Moederdag, « La fête nationale des mères », bijna algemeen gevierd en wel op de eerste zondag van juni.

In het 2<sup>e</sup> en 3<sup>e</sup> hoofdstuk van zijn studie, nl. « Die Anfänge des Schweizerischen Muttertages » en « Die heutige Geltung des Muttertages in der Schweiz », behandelt Eduard Strübin de viering van Moederdag in **Zwitserland**, die reeds sedert 1930, na een krachtige propaganda van twee religieuze groepen, nl. de « Unions chrétiennes de Jeunes Gens de la Suisse romande » en het Heilsleger, in volle zwang gekomen is. Voor meer bijzonderheden over Zwitserland verwijzen wij naar die studie.

Wat **Nederland** betreft werd reeds vóór 1925 de viering van Moederdag verbreid door het Leger des Heils. In hetzelfde jaar verscheen onder de auspiciën van de « Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde » bij de uitgever Van Looy te Amsterdam en onder de titel : « Het Boek der Moeders. Ter gelegenheid van den Moedersdag op 20 Mei », een boek samengesteld door J. J. L. van Zuylen, met bijdragen van vooraanstaande mannen en vrouwen in Nederland. Het diende als propagandamiddel en was de aanleiding tot het verschijnen in dag- en weekbladen van talrijke artikelen, die de aandacht vestigden op deze viering. Naar het voorbeeld van Amerika en Engeland verschoof Moederdag in de volgende jaren naar de 2<sup>e</sup> zondag van mei.

In 1927 werd in Rotterdam het Oostenrijkse voorbeeld gevolgd om aan arme moeders geschenken uit te reiken. 30.000 tulpen werden verdeeld onder de kinderen van een aantal volksscholen. De viering bleef inderdaad tot op de huidige dag hoofdzakelijk een aangelegenheid van de bloemisten, waarbij zich natuurlijk ook de banketbakkers vrij spoedig aansloten. Steeds grotere bekendheid verkreeg Moederdag in de dertiger jaren. In 1940 stelde de regering 10.000 gulden beschikbaar voor de propaganda, voornamelijk door middel van affiches, advertenties in tientallen bladen en van projectiereklame in de bioskopen, maar door het uitbreken van de oorlog leverde dit geen resultaten op.

Na de oorlog bleef dergelijk initiatief uit, alhoewel Moederdag

op het ogenblik vrij algemeen gevierd wordt in Nederland, vooral in de middenstand en bij de werklieden<sup>(3)</sup>.

In Wallonië is het op het lofwaardig initiatief van dhr. Paul Pastur, bestendig afgevaardigde, dat in 1927 de viering van Moederdag in de provincie Henegouwen ingevoerd werd. Deze viering greep voor de eerste maal plaats in een honderdtal Henegouwse gemeenten op de laatste zondag van mei 1927 — later werd ze verschoven naar de 2<sup>e</sup> zondag van mei — een tien- à twaalfduizend kinderen namen er actief aan deel. Sedertdien heeft zich het gebruik verspreid over gans het Walenland. Gelet op de grote opvoedende waarde van deze viering vertrouwde dhr. Pastur de inrichting ervan aan de « Provinciale Kommissie voor de vrije tijd van de werkman », nu « Institut provincial de l'Education et des Loisirs » te La Louvière. Dit organisme heeft niet alleen propaganda gevoerd in de scholen, maar ook in de naschoolse werken, zoals de volksuniversiteiten, de voordracht- en studiekringen, de oudleerlingenbonden, de patronaten, zelfs in de toneel- en de muziekkringen, door middel van circulaires en brochures met instructies, richtlijnen en veel bibliografie van passende gezangen, rondedansen, gedichten, voordrachtstukken en zelfs met de uitgave van teksten van bekende schrijvers, waarin de lof der moeder bezongen wordt. Ook werd een film vervaardigd met een vijftigtal beelden, reproducties van meesterstukken der schilder- en beeldhouwkunst, waarin bekende kunstenaars de moederliefde hebben verheerlijkt. Deze film kan dienen om een korte spreekbeurt te illustreren. Ieder jaar wordt daarbij ook een prent uitgegeven (in 1958 op 80.000 exemplaren), reproductie van een bekende schilderij met als onderwerp de moederliefde, (in 1958 : Portret van Helena Fourment, door P. P. Rubens) die verkocht wordt in de scholen tegen de prijs van 5 F. Ook worden speciale toelagen voorzien voor het inrichten van voordrachten bij gelegenheid van Moederdag. Te Luik zijn het de « Opvoedende Diensten van de provincie Luik » (« Services éducatifs de la Province de Liège », Boulevard Piercot, 46) die sedert 1948 een prent uitgeven bij gelegenheid van Moederdag. Ze is steeds de reproductie van een schilderij van een artiest uit de provincie en kost 5 F. Ook worden exemplaren ervan tegen dezelfde prijs afgestaan aan de provincie Namen voor de scholen en de naschoolse organismen aldaar. Verder richt deze dienst bij dezelfde gelegenheid een tekenwedstrijd in onder de jonge lezers van de bibliotheek

---

(3) Deze inlichtingen werden ons verstrekt door dhr. J. J. Voskuil, wetenschappelijk assistent aan de Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen, afdeling Volkskunde, te Amsterdam. Hij ontvange hier onze welgemeende dank!

van « La Maison des Loisirs » te Seraing. Vier grote prijzen worden toegekend aan de eerst geklasseerden volgens de leeftijdskategorie, maar ieder deelnemer ontvangt een beloning, bestemd tot geschenk voor de moeder en af te geven de dag vóór het Moederfeest.<sup>(4)</sup>

\* \* \*

Zoals Moederdag vond ook **Vaderdag** zijn oorsprong in de Verenigde Staten en ook werd de eerste viering ervan tot stand gebracht door een vrouw, nl. Mrs John Bruce Dodd uit de staat Washington, en wel in het jaar 1910. Ze wilde aldus de nagedachtenis van haar vader vereren, die na het vroegtijdig overlijden van zijn vrouw zijn zeven kinderen gans alleen en met goed gevolg grootgebracht had.<sup>(5)</sup>

Deze viering verspreidde zich niet zo ras als die van Moederdag en geniet tot nu toe in geen enkel land de opgang ervan. Velen stonden er onverschillig tegenover, anderen waren er tegen gekant en nu nog — ook in ons land — zijn er personen die ze zelfs voor onzin aanzien, of er niet over te spreken zijn. De oorzaak hiervan is mijns inziens, van psychologische en sentimentele aard. Met moeder hebben de kinderen onvermijdelijk een vertrouwelijker, gemeedelijker omgang dan met vader, die door zijn bezigheden buitenshuis meer van hen verwijderd is. Ze hebben minder betrekkingen met hem dan met moeder, die ze gans de dag met haar zorgen omringt. Ze zijn niet enkel door de natuur nauwer met haar verbonden — ze schonk hun immers het leven — maar ook door haar functies van rechtstreekse verzorgster en opvoedster ligt ze hun veel dichter aan het hart. Voor vader voelen ze over 't algemeen meer ontzag, voor moeder meer liefde en erkentelijkheid. Ook is de oorzaak daarvan wel te vinden in de houding van vele vaders zelf, die minder van zulke uiterlijke betoningen van genegenheid houden, van dergelijke « flauwiteiten », zoals sommigen beweren, ja, er zich voor schamen, het voor een zwakheid aanzien hun gevoelens van genegenheid te veruiterlijken, die nochtans dikwijls zeer innig zijn.

De eerste wereldoorlog remde ook de verspreiding van Vaderdag over gans Europa. Deze viering vatte eerst voet in **Engeland**, dan in de **Skandinavische landen**, maar ditmaal in **Zweden** eerst, rond

(4) Deze inlichtingen werden ons verstrekt door de hh. L. Philippart en J. Charlier, onderscheidenlijk directeurs van het « Institut provincial de l'Éducation et des Loisirs » te La Louvière en van de « Services éducatifs de la Province de Liège ». Zij ontvangen hier onze beste dank!

(5) Uit « Anniversaries and Holidays. A Calendar of days and how to observe them », door MARY EMOGENE HAZELTINE, 2<sup>e</sup> uitg., Chicago 1944, blz. 99, onder 20 juni (aangehaald door Prof. LILY WEISER-AAL, op. cit., blz. 207).

de jaren dertig, dan in **Denemarken** en pas in 1949 werd op Zweeds initiatief in **Noorwegen** een Noors komitee van handelaars gesticht met het doel deze viering in te voeren en te verbreiden. Ze bestond er nochtans reeds sporadisch.

Ook in **Duitsland, Zwitserland, Oostenrijk** en **Frankrijk** drong het gebruik binnen en breidde zich langzaam uit in de jaren 1930-1940, ook meest door de aansporing van handelaars en winkeliers.

Volgens een schrijven van dhr. Fontaine, beheerder-afgevaardigde van het « Propaganda-Komitee voor de verspreiding van Bloemen » v.z.w.d. waarvan de direktie gevestigd is in de Gemeentestraat, 11, te Antwerpen, zou het vieren van vader op de 2<sup>e</sup> zondag van juni ons zelfs uit Frankrijk overgekomen zijn en dit voor een 20-tal jaren<sup>(6)</sup>. Deze viering gebeurde als tegenhanger van de Moederdag en min of meer als gevolg van deze. Vandaar dat de datums van invoering van het gebruik in die verschillende landen dikwijls niet meer te achterhalen zijn.

In de Verenigde Staten grijpt Vaderdag op 3<sup>e</sup> zondag van juni plaats. In Skandinavië op 2<sup>e</sup> zondag van november, daar de vakantie in juni valt, zodat vele vaders dan gescheiden leven van hun familie, die met verlof is<sup>(7)</sup>.

In **Nederland** was er vóór de tweede wereldoorlog nauwelijks sprake van enige viering van Vaderdag en ze is nu nog niet algemeen geworden. Ook wordt ze aldaar gestimuleerd door handelaars en winkeliers<sup>(8)</sup>.

In landen, die overwegend katholiek zijn, wordt Vaderdag ook wel gevierd op St.-Jozefsdag, 19 maart, zoals dit voor Moederdag ook het geval is op O. L. Vrouw-Hemelvaart, 15 augustus, de grote feestdag van de Moeder Gods, tevens gewijd aan alle moeders, en dit als reactie tegen het feit dat beide vieringen van protestantse import schenen te zijn, alhoewel vele gelovigen beide feestdagen, zowel voor moeder als voor vader, vieren, zoals uit ons onderzoek voor Vlaams-België blijken zal.

Eerw. Pater P. D. De Kesel, o. praem., in een artikel : « Wij vieren moeder », verschenen in « Averbode's Weekblad » van 8/5/'55, schreef terecht: « Er wordt wel eens gezegd dat het op 15 augustus pas is dat we moeder vieren, maar ik vind dat we dit wel tweemaal in 't jaar mogen doen en wel op de tweede zondag

(6) We zullen verder in de loop van ons onderzoek zien dat reeds een Aktiekomitee « Viert Vader » gesticht werd te Merksem in 1934.

(7) Prof. LILY WEISER-AAL, op cit., blz. 207.

(8) Inlichting ons verstrekt door dhr. J. J. Voskuil, Amsterdam.

van mei en ook op Hemelvaartdag van onze Hemelse Moeder»<sup>(8bis)</sup>.  
De maand mei is immers ook gewijd aan O. L. Vrouw.

## DE VIERING VAN MOEDER- EN VADERDAG IN VLAAMS-BELGIE.

### I. — AAN ANTWERPEN DE VOORRANG BIJ DE VIERING VAN MOEDERDAG.

Alvorens over te gaan tot het algemeen overzicht van onze enquête, delen wij hier de verrassende uitkomst mee van een persoonlijk onderzoek, waaruit blijkt dat Antwerpen de prioriteit mag opeisen van de viering van Moederdag niet enkel in ons land, maar misschien ook in Europa. Wij zeggen de «verrassende» uitkomst, want inderdaad uit de antwoorden van onze korrespondenten zou men kunnen opmaken dat deze viering ten vroegste en dan nog sporadisch, bij ons zou tot stand gekomen zijn tussen beide wereldoorlogen, terwijl ze reeds te Antwerpen bestond van 1913 af.

Eens te meer wordt daardoor bewezen dat een gebruik reeds jaren latent en sporadisch kan bestaan alvorens het de opmerksaamheid van de folklorist treft en daarom is het zo moeilijk het juiste tijdstip van het ontstaan van een volksgebruik te achterhalen. Ook de herinnering aan vroegere feiten en gebeurtenissen wordt zo ras uitgewist in het volksgeheugen, dat na een paar geslachten men er niets of nog zeer weinig van weet. Gelukkig dat geschreven en gedrukte dokumenten ons hier ter hulp komen als blijvende getuigen.

Het initiatief van de «Dag der Moeder», zoals hij dit hartroerende feest noemde, komt toe aan de kunstschilder en tekenaar, de heer Frans Van Kuyck, (Antwerpen, 9 juni 1852, † 31 mei 1915), schepen van Schone Kunsten zijner geboortestad van 1895 tot aan zijn overlijden, die voor de eerste maal op 15 augustus 1913 deze viering inrichtte. Zijn doel was tot alle moeders de hulde uit te breiden die de kristenen die dag bewijzen aan de Moeder van Kristus<sup>(9)</sup>. Hij maakte daartoe persoonlijk propaganda in de stedelijke onderwijsinrichtingen. De viering viel samen met de Antwerpse gemeentefeesten, doch uit de briefwisseling desbetreffende blijkt niet dat het stadsbestuur officieel er bij betrokken was. In 1914 ging het feest nogmaals door niettegenstaande de 1<sup>e</sup> wereld-

(8bis) Zie ook in dit verband het polemisch artikel van K. C. P(eeters) in «Kultuurleven», 23<sup>e</sup> jg., n<sup>o</sup> 7 (aug.-sept. 1956).

(9) Zie «Le Matin» (dagblad, Antwerpen) van 15 en 16 augustus 1913.



oorlog uitgebroken was. Dit en het overlijden van de promotor in 1915 waren de oorzaak dat het gebruik verviel. Het is slechts van 1922 af dat Moederdag officieel figureert op de programma's der gemeentefeesten. In dit laatste jaar werd ook de vereniging : «Werk tot bescherming der wezen : De Dag der Moeder», Vlemincksveld, 3, Antwerpen, opgericht.

Uit de roerende lijkrede van Burgemeester De Vos lichten wij volgende passage, waarin de hoge morele waarde van schepen F. Van Kuyck's initiatief treffend wordt weergegeven. (Wij vereenvoudigden de spelling) :

« En het is nog niet zo lang geleden dat hij het initiatief vatte van het aandoenlijkste aller volksfeesten : het was de viering van de ziel van 't Vlaamse huisgezin. Hij noemde het kort en hartelijk «Dag der Moeder». Zulke feesten, die een verheven symbool in zich dragen, konden slechts uitgedacht worden door een goed mens, met een groot hart, die luisterde naar de ingevingen van zijn gemoed, die gaarne naast blijde levenslust, de edele gevoelens wekte die sluimeren in de ziel van het volk.

Frans Van Kuyck is niet meer... »<sup>(10)</sup>

Hoe vatte de promotor dit huldebetoon op? Hij wenste dat van 's morgens vroeg de stoel of de zetel van de moeder met een bloemenkrans en kleurige linten zou versierd worden; dat een speciaal hartvormig gebak haar aangeboden werd; dat eindelijk de kinderen aangepaste gedichtjes zouden voordragen en gelegenheidsliedjes zouden zingen, terwijl de vader haar een juweel zou aanbieden : een stralend hart, symbool der moederliefde, waarin de namen der kinderen zouden gegrift zijn en bij iedere nieuwe geboorte die van de jongst geborene zou kunnen aan toegevoegd worden<sup>(11)</sup>. Een echt familiekransje dus.

Nu wordt, zoals verder vermeld, Moederdag te Antwerpen gevierd op de 2<sup>e</sup> meizondag en op O. L. Vrouw-Hemelvaart.

## II. — ONZE ENQUETE.

Daar Moederdag en Vaderdag ook in ons land een plaats ingenomen hebben in de rij der grote kalenderfeesten, heeft de Dienst

(10) Uit : « Tot herinnering aan schepen Frans Van Kuyck », Druk. Gust Janssens, Kerkstraat, 13, Antwerpen, 1916, blz. 5-6. Wij danken Prof. Dr Blockmans, stadsarchivaris, voor de verstrekte inlichting.

(11) Zie EMILE VAN HEURCK, « Notice Nécrologique sur M. Frans Van Kuyck, membre titulaire ». Overdruk uit het « Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique », Antwerpen, Druk. E. Secelle, 1920, blz. 8. Deze korte levensbeschrijving werd ons bereidwillig ter inzage gestuurd door de heer Civiel Ingenieur en Architect Hugo Van Kuyck, kleinzoon van Schepen Frans Van Kuyck, waarvoor hartelijk dank.

voor Folkloristische Opzoekingen van onze bond gemeend een vragenlijst, op een duizend exemplaren gestencileerd, over deze betrekkelijk nieuwe feestdagen te moeten uitgeven en die om te zenden over gans het Vlaamse land, om alzo te kunnen nagaan hoever deze twee vieringen in de gewoonten van ons volk gedrongen zijn<sup>(12)</sup>.

Deze vragenlijst werd ook gepubliceerd in «Oostvlaamsche Zanten», 32<sup>e</sup> jg., n<sup>r</sup> 6 (1957), blz. 185-186.

We laten ze hier nogmaals volgen :

### VRAGENLIJST n<sup>r</sup> 1

#### *Moederdag en Vaderdag in Vlaams-België.*

Gemeente waaruit de medegedeelde gegevens afkomstig zijn :

- 1) Worden Moederdag en Vaderdag in Uw gemeente of streek gevierd en op welke dagen?
- 2) Sedert wanneer?  
Moederdag :  
Vaderdag :
- 3) Is de viering algemeen of slechts sporadisch?  
Moederdag :  
Vaderdag :
- 4) Waar gebeurt ze? (B.v. alleen in de familiekring, of zijn er ook verenigingen of andere organismen en instellingen, die zich daarmee belasten?)  
Moederdag :  
Vaderdag :
- 5) Waaruit bestaat ze? (B.v. aanbieden van geschenken, bloemen, zenden van prentkaarten en telegrammen; familiebijeenkomsten; inrichten van koffietafels voor de moeders).
- 6) In sommige landen zijn het de kinderen, die op Moederdag het huishouden beredderen. Is dit ook in Uw gemeente of streek het geval?
- 7) Wordt de viering aangemoedigd door de school (B.v. het maken door de jongere leerlingen van gelegenheidstekeningen, het opstellen van gelegenheidsbrieven) :  
door de geestelijke en gemeentelijke overheid :  
door de lokale pers :  
door de handelaars (welke vooral?) :  
en hoe? (B.v. aanplakbiljetten, gelegheidsinstellingen) :

(12) Wij danken hier in 't bijzonder de Redactie van het tijdschrift « Ons Heem », die zo welwillend was onze vragenlijst als bijvoegsel in te lassen in n<sup>r</sup> 4 van de 12<sup>e</sup> jg. (1958) van dit tijdschrift.

- 8) Wordt « Moederkensdag » meer gevierd dan « Vaderkensdag » of omgekeerd?
- 9) Vindt deze viering gelijke ingang bij alle standen (burgerij, ambachtslieden, werklieden, boeren), of bij alle leeftijdskategorieën? Staan sommige ervan er afzijdig of onverschillig tegenover?
- 10) Heeft deze viering een invloed op het vieren van naam- en verjaardagen en desgevallend welke?

Naam, adres en handtekening van de persoon die de lijst invult :

Beroep :                                      Leeftijd :                                      Geboorteplaats :

112 antwoorden kwamen binnen, waaronder 46 uit Oost-Vlaanderen, 16 uit West-Vlaanderen, 21 uit Antwerpen, 17 uit Brabant, 11 uit Limburg, 1 uit Luik (St.-Martens-Voeren). Wij ontvingen 5 volstrekt negatieve antwoorden (1 uit Wondelgem<sup>(13)</sup>, 1 uit Arendonk, 1 uit Kasterlee, 1 uit Merksplas, 1 uit Beverst (L.)).

Belangwekkende dokumenten zoals : propaganda-affiches, kalenders, reproducties van schilderijen, gelegenheidstekeningen en -knipwerk, opstellen en gedichtjes door de kinderen gemaakt in de school en zelfs door hen in de klasse gedrukt, afschriften van deklamatiestukjes in de school aangeleerd en talrijke knipsels uit dag- en weekbladen, werden ons bezorgd door Mevrouw Blancke, wijkmeesteres, Gent; de hh. Lic. H. Van Hese, leraar, St-Gillis-Dendermonde; A. Rutgeerts, directie-sekretaris, Brussel; M. Broeckhove, stadsambtenaar, Gent; R. Verschueren, technisch tekenaar, Gent; Drs M. Daem, ambtenaar, St.-Amandsberg; Fr. De Vos, handelaar, Lokeren; F. Goethals, bediende, St.-Niklaas; J. Vander Plaetsen, staatsscheidkundig ingenieur, Wondelgem; L. Van de Velde, hoogstudent, Schellebelle; Lic. R. Van der Linden, leraar, Zottegem; aan allen onze beste dank!

Voor het algemeen overzicht van dit onderzoek zullen wij de rangorde der vragen volgen.

### Vraag n° 1.

Worden Moederdag en Vaderdag in Uw gemeente of streek gevierd en op welke dagen?

Voor Moederdag waren alle antwoorden positief, behalve de vijf hoger vermelde negatieve, waarmee we verder geen rekening meer houden. Voor Vaderdag waren er 24 negatief.

Wat het tweede deel van de vraag betreft, waren de antwoorden meer verdeeld : 87 op 2<sup>e</sup> zondag van mei, waaronder 25 ook 15

(13) Een tweede antwoord uit Wondelgem was integendeel gans positief.

augustus aangeven, zodat er in de betreffende gemeenten 2 vieringen plaatsgrijpen. Daarbij luidden 14 antwoorden uitsluitend 15 augustus. 5 antwoorden gaven op de 1<sup>e</sup> zondag van mei, waaronder 2 tevens 15 augustus. ('s Herenelderen, Westende-Nieuwpoort, Gullegem, Vlamertinge en Boom, deze laatste twee ook 15 augustus).

Onder de 25 korrespondenten die twee datums aangaven voor Moederdag meldden er 20 dat de viering op O. L. Vrouw-Hemelvaart de oudste was, ofwel de voornaamste was in de familiekring, nl. voor Aarschot, Sint-Niklaas (2 maal), Leuven (2 maal), Daknam, Heist-op-den-Berg, Heers (Limburg), Borgerhout, Turnhout, Waarschoot, Bassevelde, Brugge, Duffel, Boom, St.-Gillis-Dendermonde, Kalmthout, Melsbroek, Middelkerke (ook Oostende), Vilvoorde (gehucht Koningslo).

Lic. H. Van Hese, uit Sint-Gillis-Dendermonde, merkt terecht op: « Het valt dadelijk op dat de beweegredenen om Moederdag en Vaderdag respectievelijk op 15 augustus en 19 maart (zie verder) te vieren van godsdienstige aard zijn. Velen verkiezen die data, alhoewel hieruit niet mag opgemaakt worden dat deze alleen feestdagen voor gelovigen zouden zijn, en omgekeerd de 2<sup>e</sup> zondag van mei en de 2<sup>e</sup> zondag van juni (zie verder) voor ongelovigen. Zo is het zeker niet. Een scheidingslijn is hier bij ons niet te trekken (Ook elders is dit niet het geval. Zie vraag n<sup>r</sup> 5. Nota F. V. E.)<sup>(14)</sup> Wel kan men spreken van een zekere voorkeur, waaraan dan eventueel de veel voorkomende namen van Maria, Marie, Mie en dgl. varianten voor moeder, evenals deze van Jozef voor vader, wel een goede kans hebben geboden. »

Voegen wij daarbij dat de grote feestdag van de Moeder Gods, alsook de naamdag van de H. Jozef, de voedstervader, voor de gelovigen een gepaste gelegenheid boden om al de moeders en vaders te vieren. Dit belet, niet dat in vele vrije scholen, zowel als in de officiële scholen, waar Moederdag gevierd wordt, dit meest gebeurt op de 2<sup>e</sup> zondag van mei, of op de voorafgaande zaterdag, omdat 15 augustus volop in de vakantie valt. Die dag grijpt het feest dan ook meest in enge familiekring plaats, wat voorzeker de innigheid ervan nog vergroot.

Wat Vaderdag betreft zijn de antwoorden op de eerste vraag meer verdeeld. 24 zijn negatief. Ze betreffen meer buitengemeenten, met hoofdzakelijk een landbouwersbevolking. Alhoewel het « Nationaal Comité voor het Vaderfeest »<sup>(15)</sup>, dat bestaat sedert 1952 en

(14) Zie ook het reeds aangehaalde artikel van P. D. De Kesel, o. praem. in « Averbode's Weekblad » van 8/5/55.

(15) Adres, Trierstraat, 112, Brussel.

dat tot doel heeft de viering van vader te propageren door middel van affiches rondgezonden, met de medewerking van het Ministerie van Openbaar Onderwijs, naar alle scholen, verder ook naar openbare besturen en naar handelshuizen, van sluitzegels met het opschrift : « Viert Vader », of « Zondag, 8 juni, vieren wij vader » (voor 1958), van artikels in de pers (dag- en weekbladen), van spreekbeurten en sketchen in de radio, van de inrichting van een prijskamp van gekleurde tekeningen onder de schoolkinderen, van het uitgeven zelfs van een kleine film, alhoewel, zeggen wij, dit « Comité » de 2<sup>e</sup> zondag van juni aangeeft als Vaderdag, vermelden slechts 41 antwoorden die dag, terwijl er 22 de 3<sup>e</sup> zondag van juni aangeven, 6 de 1<sup>e</sup> zondag van juni, 14 19 maart (St.-Jozefsdag) en zelfs 2 (Brugge en Veldegem) de 3<sup>e</sup> zondag van mei, dus de zondag na Moederdag.

Onder de antwoorden die de viering vermelden op 2<sup>e</sup> of 3<sup>e</sup> zondag van juni zijn er vier die ook St.-Jozefsdag aangeven (St.Niklaas, St.-Gillis-Dendermonde, Aarschot en Heistop-den-Berg).

Ook de kalender, jaarlijks door het « Propaganda-Comité voor de Verspreiding van Bloemen »<sup>(16)</sup>, duidt voor 1958 8 juni (2<sup>e</sup> zondag dus) aan als Vaderkensdag.

Daarentegen het « Aktiekomitee : Viert Vader », gesticht in 1934 en gevestigd Bredabaan, 374, Merksem-Antwerpen, geeft jaarlijks een propaganda-affiche uit, die vooral in het Antwerpse verspreid wordt met de vermelding : « Viert Vader, St-Jozef, 19 Maart »<sup>(17)</sup>.

## Vraag n<sup>r</sup> 2.

Sedert wanneer worden Moeder- en Vaderdag gevierd?

Hoger werd reeds aangetoond dat de viering van Moederdag reeds sporadisch bestond vóór de eerste wereldoorlog en zelfs te Antwerpen een zekere uitbreiding had genomen, dank zij het lofwaardig initiatief van schepen Fr. Van Kuyck, die ze deed samengaan met de traditionele viering door de gelovigen van de Moeder Gods op O. L. Vrouw-Hemelvaart, tevens naamdag van alle Maria's. Daar vele vrouwen — vroeger nog meer dan heden — die naam dragen, ook met andere voornamen verbonden (Marie-Madeleine, Marie-Louise, Marie-José, enz.) werden zij door hun familieleden en bijzonder door hun kinderen gevierd. Men vierde dus « Maria », maar huldigde tevens « Moeder ». Een twintigtal

(16) Sekretariaat : rue des Martyrs, Verviers.

(17) Op het exemplaar van 1951 van onze verzameling staat gedrukt : Vereniging der Chemisiers van Groot-Antwerpen, Aktiekomitee « Viert Vader », Bredalaan, 374, Merksem-Antwerpen.

korrespondenten (zie hoger) hebben dan ook en terecht er op gewezen dat de viering op 15 augustus de oudste is.

In dit verband schrijft ons Lic. H. Van Hese, uit St.-Gillis-Dendermonde : « Mijn ouders (nu 53 jaar oud) beweren dat in hun tijd enkel 15 augustus werd gevierd (Vive Marie!) en wie « iets of wat was » vierde toen moeder. Van Vaderdag was er toen nog geen spraak ».

Het is zoals wij reeds opmerkten steeds moeilijk het juiste tijdstip voor het ontstaan van een gebruik aan te geven, zelfs als het van betrekkelijk recente datum is. Ook zijn de opgegeven data in de antwoorden zeer uiteenlopend en dikwijls zeer vaag : « Sedert enkele jaren », « Sedert een aantal jaren », « Sinds lange jaren ». Voor Moederdag zijn er zelfs een 15-tal antwoorden die luiden « Onbekend », en voor Vaderdag noteren wij 22 dergelijke antwoorden.

Wat de viering op de 2<sup>e</sup> meizondag betreft werd het bestaan ervan vóór de tweede wereldoorlog vermeld te Antwerpen, Gent (3 maal), Hamme a/Durme (1935, sporadisch), Tienen (1935, sporadisch), in het Brusselse, te Vilvoorde (1937 of 1938), Nieuwpoort en Sint-Truiden.

Alle andere opgegeven data wijzen er op dat deze laatste viering pas na de tweede wereldoorlog in zwang gekomen is.

Voor Vaderdag bezitten wij een vaste datum vóór de tweede wereldoorlog, nl. 1934, het stichtingsjaar van het Aktiekomitee « Viert Vader » te Merksem-Antwerpen, wat er op wijst dat in het Antwerpse vader alsdan reeds gevierd werd, al was het nog sporadisch. Alle korrespondenten, tenzij een paar uit Gent ( $\pm$  1930), geven jaartallen aan van na de tweede wereldoorlog, of vermelden : « Na Moederkensdag » of « Sedert enkele jaren ». De Eerw. Heer Nuyts, uit Turnhout, deelt mede : « Sedert een vijftiental jaren samen gevierd met Moederkensdag, na 1950 afzonderlijk en wel op 19 maart (St. Jozef) of de zondag nadien ».

### Vraag n<sup>r</sup> 3.

Is de viering algemeen of slechts sporadisch?

Voor Moederdag luiden de antwoorden : « algemeen », behalve 20 « nogal algemeen » en 20 « sporadisch ». 3 korrespondenten specificeren « algemeen » voor 15 augustus en « sporadisch » voor de 2<sup>e</sup> zondag van mei (Daknam, Heist-op-den-Berg, Leuven).

Voor Vaderdag is de toestand niet zo schitterend. Deze viering is niet alleen van latere datum, maar zoals reeds hoger opgemerkt schijnt ze moeilijker, niettegenstaande de bemoeiingen van de

school, en vooral van de reeds vermelde komitees voor het vieren van het vaderfeest, van de grote warenhuizen en de handelaars, in de zeden te dringen. De psychologische en sentimentele oorzaken hiervan gaven we reeds op. Doch vele korrespondenten verklaarden dat het gebruik langzaam veld won.

Slechts 14 antwoorden luiden « algemeen », 20 « nogal algemeen », 48 korrespondenten antwoordden : « sporadisch » en 24 gaven een negatief antwoord. Het betreft hier meest plattelandsgemeenten.

#### Vraag n<sup>r</sup> 4.

Waar gebeurt ze?

Alle antwoorden luiden voor Moederdag : « in de familiekring ». Korrespondenten uit Gent (4 maal), Balegem, Deurle, Ledeberg, Merelbeke, Antwerpen, het Brusselse, Tienen, Vilvoorde, Nieuwpoort, Veldegem, Maaseik gaven op : « in de scholen ».

Te Gent worden op 2<sup>e</sup> meizondag of op de voorafgaande zaterdag de moeders gevierd zowel in de officiële als in de vrije scholen. De kleuterklassen voeren gewoonlijk een toneelstukje op. Gelegenheidsgedichtjes worden opgezegd, liedjes gezongen. In de meisjesscholen worden zelfs reidansen opgevoerd en de moeders worden door de kinderen, die daarvoor gespaard hebben, met een geschenk bedacht. Ook in sommige scholen worden zelfs grotere meisjes, die kleinere gewoonlijk naar de school begeleiden, als « moedertjes » gevierd.

Te Antwerpen wordt jaarlijks op 2<sup>e</sup> zondag van mei door het komitee « Moederdag » een plechtig huldebetoon ingericht aan het gedenkteken van Koningin Astrid, « de moeder aller Belgen », in het stadspark aldaar. Het stadsbestuur verleent er zijn medewerking aan, wat de bloemenversiering betreft; een afvaardiging van de scholen is daarbij tevens aanwezig. Daar sedert 1957 de feestjes ter gelegenheid van Moederdag regelmatig ingericht worden in de stedelijke kindertuinen, met de hulp van het stedelijk onderwijs, zal bedoeld komitee voortaan zijn taak beperken tot het kopen van bloemen en geschenken voor de moederviering in de gasthuizen en de moederhuizen en de plechtigheid in het stadspark zal voortaan vervangen worden door een eenvoudige bloemenhulde. Van het stadsbestuur wordt thans nog alleen gevraagd dat het gedenkteken met bloemen zou versierd worden en de twee bloemenkorven zouden gevuld worden<sup>(18)</sup>.

(18) Wij bedanken Prof. Dr. K. C. Peeters, stadssekretaris, voor deze inlichtingen.

Voor Tienen deelt de heer R. Morren ons mede : « Lagere gemeentescholen hebben sedert enkele jaren een gezamenlijke feestdag in de stadsschouwburg met een hulde aan de moeders : feestzang, deklamatie, schenken van een bloemtuintje aan moeder ».

Ook talrijke plaatselijke afdelingen van de Kristelijke Arbeidersvrouwen, meer bekend onder de naam « Vrouwengilde », alsook van de Bond der Grote Gezinnen, richten op 2<sup>e</sup> zondag van mei een moederfeest in, dikwijls met koffietafel, o.a. te Gent, Brussel, Aarschot, Bottelare, Duffel, Leuven, St.-Truiden, Gullegem, Veldegem, Gentbrugge, Mariakerke (O.Vl.), Middelkerke (hier ook de Middenstandsvrouwen) en te Haacht (hier de Katholieke Aktie).

De afdelingen der Socialistische Vooruitziende Vrouwen laten zich ook in dat opzicht niet onbetuigd en in menig ervan worden koffietafels voor de moeders ingericht. Te Tongeren b.v. richt de Turnkring « De Rode Jeugd » jaarlijks een feest in, waarop alle aanwezige moeders gehuldigd worden.

In sommige afdelingen van de K.A.V., o.a. te Wichelen, gebeurt de viering op 15 augustus, natuurlijk met koffietafel en somwijlen met het voordragen van gelegenheidsgedichten en zelfs het opvoeren van toneelstukjes. Te Broechem is het de Kristelijke Bonde der Gepensioneerden, die de moeders viert op 15 augustus. Alle korrespondenten antwoordden dat de viering van Vaderdag gebeurt in de familiekring en zich hoofdzakelijk bepaalt tot het geven van geschenken, dikwijls gepaard met een complimentje en het opzeggen van een gelegenheidsgedicht. Sommige organismen, zoals syndikaten, maken nochtans in hun bondsbladen propaganda voor die viering, zo o.a. publiceerde « Het Spoor. Maandelijks Orgaan van de Sociale Werken van de N.M.B.S. », n<sup>r</sup> van juni 1957, volgende oproep : « In de maand juni vieren de kinderen de man die hen naar het leven leidt. » als onderschrift van een prachtige foto van het beeld « Naar het Leven », door beeldhouwer Rousseau.

### Vraag n<sup>r</sup> 5.

Waaruit bestaat deze viering?

Algemeen luiden de antwoorden voor de viering van de moeders : « Aanbieding van bloemen » (potten, korven of ruikers) en « van een geschenk » zonder nadere specificering.

Op 2<sup>e</sup> meizondag doen vooral de bloemenhandelaars uitstekende zaken. Niet alleen worden de bloemenmarkten en -winkels dan meer bezocht, maar worden die dag, zelfs in gemeenten waar dit



anders niet het geval is, bloemen verkocht aan de kerken. Zo deelt dhr. Fr. De Vos, uit Lokeren, mede : « Ook bloemen worden aangeboden. Zo komt sedert een viertal jaren een bloemenhandelaar juist die dag aan de kerk der Minderbroeders (Luikstraat) staan en zet het voetpad vol potten, ruikers en korven. Tegen de middag is hij gewoonlijk uitverkocht. Ook de vier bloemenwinkels in de stad doen die dag goede zaken. » Dhr. Osc. Van Driessche, uit Asper, stipt aan : « Een bloemenhandelaar uit Merelbeke komt die zondag zijn waar te koop stellen bij de kerk en met bijval. » Enkele der gespecificeerde geschenken zijn : kledingstukken, huishoudelijke- en toiletartikelen, reukwerken, juwelen, elektrische apparaten. boeken (slechts een drietal keren vermeld) en kaders met reproducties van schilderijen in de scholen aangekocht. Dergelijke reproducties van werken van beroemde schilders worden o.a. uitgegeven door de firma « Uitgeverij Oost-West » te Brussel. De reeks omvat : Maagd door A. Dürer, Madonnina door Ferruzzi, Madonna in Aanbidding door P.P. Rubens, Madonna Campori door El Corregio, Moederschap door Fr. Navez, alle onderwerpen dus ter verheerlijking van de moeders. Ook de Drukkerij Delacre te Charleroi geeft gekleurde litografieën uit bij gelegenheid van Moederdag. Zelfvervaardigde tekeningen of handwerkjes — deze laatste vooral bij de meisjes — worden aan moeder geschonken.

Verder worden natuurlijk vermeld als geschenk taarten en gebak, onmisbaar voor de koffietafel, die dikwijls door de oudere kinderen voor moeder klaargemaakt wordt, of door moeder zelf aangeboden aan de gehuwde kinderen, welke die dag op bezoek komen. Op deze onderonsjes worden dikwijls de in de school aangeleerde gelegenhedsdichtjes opgezegd, of de aldaar opgestelde huldebrieven voorgelezen door de jongste kinderen.

21 korrespondenten vermelden het zenden van prentkaarten naar moeder door kinderen die uitstedig zijn, terwijl er slechts een achtal vermeldingen van gelegenheidstelegrammen zijn.

Gelet op het feit dat Vaderdag veel minder gevierd wordt dan Moederdag, ja in de meeste gevallen maar sporadisch bestaat, zijn de antwoorden op deze vijfde vraag in dat geval dan ook zeer schaars. Hoofdzakelijk bestaat die viering uit het voordragen van een gelegenhedsgedichtje door de jongste kinderen, ook uit het aanbieden van een gelegenheidstekening of een handwerk (een sjerp, kousen, enz.) in de school vervaardigd, of van een geschenkje, gewoonlijk rookgerief (pijp, kistje sigaren of pakjes sigaretten), ofwel, maar veel minder een toiletartikel, een vulpen, een kledingstuk of een fles likeur. Van koffietafel wordt er slechts een viertal

inalen melding gemaakt, terwijl een korrespondent (uit Lommel) meedeelt dat er die dag een speciaal menu wordt opgemaakt ter ere van vader. Daar zal moeder wel voor gezorgd hebben. Van bloemen is er maar zeer zelden spraak.

### Vraag n<sup>o</sup> 6.

Het gebruik, dat in sommige landen bestaat, dat de kinderen het huishouden beredderen op Moederdag, schijnt bij ons slechts zeer sporadisch voor te komen. Enkel een twaalftal korrespondenten vermelden het en dan ook meest als een zeldzaamheid, zo één uit Gent (de andere Gentse korrespondenten gaven een negatief antwoord), één uit Heist-op-den-Berg en uit Nieuwpoort « Het kan wel eens gebeuren »; uit Heers (Limburg) : « In sommige families wel, moeder blijft onwetend en de kinderen beredderen alles : middagmaal en avondmaal; uit Bottelare en Balegem : « De grote meisjes, 13-14 jaar, doen het somwijlen. Het wordt hun gezegd op school »; uit Hamme/Durme en Deurle : « In sommige families »; uit Bissegem : « Ja, in verschillende families, vooral onder invloed van jeugdbeweging »; uit Tienen : « De gehuwde kinderen treffen alle schikkingen om het feestje zo te laten verlopen, dat moeder geen omslachtig werk heeft met het klaarmaken en het opruimen nadien »; uit Veldegem : « Wordt er gebakken dan gebeurt dat door de dochters, want 't moet een verrassing zijn ».

Dhr. Fr. Courteaux, onderwijzer aan het Kon. Atheneum te Aalst, die op ons verzoek een grondig onderzoek inrichtte onder de 36 leerlingen zijner klas, onder wie 26 verklaarden Moederdag te vieren, deelde ons verder mede dat onder die 26 er 18 verklaarden te helpen in de huishouding op Moederdag met het koffiemaken, het afwassen van de schotels en borden, het kuisen der groenten, het aardappelschillen. Een tweede onderzoek te Aalst wees uit dat dit wel het geval is in verschillende huisgezinnen, vooral in werkliedenmiddens, waar trouwens de kinderen, ook de jongens, van jongsaf de buitenhuis werkende moeder moeten helpen in haar dagelijkse huishoudelijke bezigheden. Doch een algemeen gebruik is het op verre na nog niet.

### Vraag n<sup>o</sup> 7.

a) De vraag of de viering aangemoedigd wordt door de school bleef in 10 gevallen onbeantwoord en 21 korrespondenten antwoordden ontkennend, onder wie 5 (Daknam, Zandhoven, Broechem, Melsbroek en St.-Niklaas) als reden opgaven, dat Moederdag

in hun respectieve gemeenten op 15 augustus gevierd wordt, dus midden in het zomerverlof. Merken wij nochtans op dat twee andere korrespondenten uit St.-Niklaas antwoordden dat de viering, maar dan die op de 2<sup>e</sup> zondag van mei, wel aangemoedigd werd door de school.

Wij vermeldden reeds hoger (onder vraag n<sup>r</sup> 4) dat in vele lagere scholen feestjes ingericht werden als hulde aan de moeder, gepaard met deklamatie, zang, dans en somwijlen zelfs met de opvoering van een toneelstukje.

Mevrouw Burton, uit Ledeberg-bij-Gent, deelt mede hoe in de gemeenteschool voor meisjes aldaar Moederdag gevierd wordt. In de froebelklassen worden papiermandjes met bloemen vervaardigd, terwijl in de lagere school van het 1<sup>e</sup> studiejaar af tot in het 8<sup>e</sup> de meisjes een handwerkje maken om het moeder aan te bieden. De moeders worden op een schoolfeestje uitgenodigd. Per 2 studie jaren zingen de meisjes een liedje en de bestuurster houdt dan een toespraak, waarin zij de kinderen aanzet moeder te eren en behulpzaam te zijn. Te dier gelegenheid hebben de meisjes van de 7<sup>e</sup> en 8<sup>e</sup> studie jaren in de schoolkeuken taarten gebakken, die onder de moeders uitgedeeld worden. Zo gebeurt het ook in de stedelijke scholen te Gent (zie vraag n<sup>r</sup> 4) en in sommige wordt zelfs daarbij door de leerlingen van het begin van 't schooljaar af, van in september dus, tot in mei wekelijks drie frank gespaard voor het kopen van een bloempot voor moeder (Mededeling van M. Broeckhove, Gent). Ook in de vrije scholen aldaar grijpen huldefeestjes voor de moeders plaats. Zo lazen wij in «De Gentenaar» van 12 mei 1957 een omstandig verslag over een dergelijk feest in het St.-Agnes-instituut.

In de Antwerpse stedelijke scholen krijgen ook de kinderen een pot met een bloeiende plant voor moeder mede.

Enkele korrespondenten (o.a. uit Sluizen a/Geer, Gent, Brussel, Antwerpen, Oostende, Middelkerke) verklaren formeel dat het initiatief van deze viering van de school uitgaat. Dhr. Lic. H. Van Hese, uit St.-Gillis-Dendermonde, schrijft ons in dit verband voor wat zijn gemeente betreft : « In sommige klassen, maar niet in alle, wordt de viering aangemoedigd. De kinderen zelf zijn ontvankelijk genoeg. Het initiatief moet van het klashoofd uitgaan. De leerlingen over wie ik spreek zijn deze van een onderwijzer die 3 studie jaren in handen heeft. Telkenjare als Moederdag of Vaderdag nadert, maakt hij daarvan een belangstellingspunt, dat hij in verschillende vakken weet te behandelen (stellen, schrijven, tekenen, handenarbeid). Er worden opstelletjes gemaakt over vader of moe-

der, wensbriefjes opgesteld versierd met een tekening. De leerlingen steken zelf een linosnede. Ze drukken zelf hun briefjes en opstel-letjes in de klas. (Nota F. V. E. : Wij ontvingen een drietal exemplaren van het tijdschriftje « Wij », jgg. 1954, 1955, 1956, gedrukt door de leerlingen in de kinderwerkplaats van St.-Gillis-Dendermonde, met opstelletjes, gedichtjes en linosneden in verband met « Moederkensdag » en « Vaderkensdag »). In sommige klassen worden lijstjes, « kadertjes », gemaakt (een tekening of prent onder glas met een versje op vader of moeder), die dan aan de ouders worden aangeboden. Anderen, die het wat gemakkelijker nemen, stellen zich tevreden met het kopen van te dier gelegenheid speciaal gedrukte prenten, reproducties van madonna's (zie onder vraag n<sup>o</sup> 5) en zetten deze in een lijstje onder glas. De gevoelswaarde van dit alles is geweldig groot. »

De hr. G. Arkens, gemeentesekretaris te Sluizen a/Geer, na te hebben vermeld dat het initiatief tot deze viering van de school is uitgegaan, voegt er aan toe : « In vele gevallen blijft deze gewoonte bij na de schooljaren ». Deze opmerking is zeer juist. Dat in vele gemeenten de scholen de viering van Moederdag en in mindere mate van Vaderdag sterk aanmoedigen is de voornaamste reden waarom dat gebruik, dat vóór een vijftiwintigtal jaren slechts sporadisch bestond, er zo fel is toegenomen. Het is tevens een waarborg dat, niettegenstaande de sterke commerciële propaganda, dit gebruik zijn idealistisch karakter en zijn gevoelswaarde zal behouden. Hier dient ook de actieve methode geloofd door de onderwijzers (essen) gebruikt. Aldus bieden de kinderen aan hun ouders een geschenk van eigen maaksel aan, al naar gelang hun leeftijd, hun geslacht en graad van ontwikkeling : papieren bloemen, tekeningen, allerhande knutselwerk, breiwerk, linosneden, gelegenheidsbrieven, zelfs gedichten, en voor de grotere meisjes, een in de kookklas vervaardigd gebak.

b) Van de **geestelijke** en **burgerlijke overheid** gaat over 't algemeen weinig aanmoediging uit voor het vieren van Moederdag, en in nog minder voor dat van Vaderdag. Alleen een 20-tal korrespondenten vermelden dat er wel enige woorden over gerept worden in een gelegenheidssermoen rond de 15<sup>e</sup> augustus en rond 19 maart, natuurlijk in gemeenten waar de vieringen respectievelijk gebeuren op O. L. Vrouw-Hemelvaart en op St.-Jozefsdag. Ook in een paar gevallen verschijnen zelfs artikeltjes in het parochieblad, o.a. te Middelkerke. Wij hebben reeds vroeger opgemerkt dat de geestelijkheid in vele gemeenten van het Vlaamse land afzijdig, ja zelfs wantrouwig staat tegenover deze vieringen, die zij als protestantse

import beschouwt, alhoewel in andere gemeenten dit niet, of niet meer het geval is.

De gemeentelijke overheden zijn over het algemeen nog passiever. Nochtans hier en daar, zoals te Lebbeke o.a., richt de Commissie van de Openbare Onderstand een moederfeest in in het rusthuis voor bejaarden, gewoonlijk met godsdienstige plechtigheid, koffietafel en kosteloze tombola voor de behoeftige moeders.

Het Ministerie van Openbaar Onderwijs beperkt er zich toe naar alle scholen propaganda-affiches te zenden met verzoek ze uit te hangen. Deze affiches worden uitgegeven door speciale komitees, o.a. door het Nationaal Komitee voor het Vaderfeest, waarvan de zetel gevestigd is in de Kamer van Koophandel, Trierstraat, 112, Brussel.

c) Dat beide vieringen krachtig aangemoedigd worden door de **handelaars** zal niemand verwonderen. De grote warenhuizen zowel als de kleinhandelaars, zoals bloemisten, banketbakkers, juweliers, winkels van huishoud- en porseleinartikels, van linnengoed, kleerwinkels, electriciens, en speciaal voor Vaderdag de tabak- en likeurhandelaars maken overal, niet alleen in de grote steden of in de industriële gemeenten, maar ook in vele plattelandsgemeenten, propaganda voor deze vieringen door middel van affiches, meest uitgegeven door de hoger vermelde nationale komitees, van gelegheidsuitstallingen en zelfs van advertenties in de lokale pers.

Sommige dag- en weekbladen publiceren zelfs bij deze gelegenheid een artikel over de betekenis en het lofwaardig doel van het moeder- of vaderfeest.

In deze commerciële propaganda ligt een groot gevaar, waarop reeds Ann Jarvis wees en waartegen zij zich gans haar leven hardnekkig verzet heeft : dat de handelsgeest en het winstbejag de hoge idealistische en morele betekenis van deze vieringen zouden ontluisteren.

### Vraag n<sup>r</sup> 8.

Dat « Moederkensdag » meer dan « Vaderkensdag » gevierd wordt, daarover zijn alle korrespondenten het eens. De reden daartoe hebben wij reeds hoger opgegeven.

### Vraag n<sup>r</sup> 9.

Uit ons onderzoek blijkt dat beide vieringen meest ingang hebben gevonden bij de kleine burgerij, de ambachtslieden en in de arbeidersgezinnen der industriële gemeenten, minder bij de boeren,

alhoewel ook langzamerhand het gebruik bij de landbouwersbevolking veld wint, speciaal het moederfeest. Vooral het jongere geslacht is er voor gewonnen en hier laat de invloed van de school zich gelden. Bij de oudere geslachten vindt men meer afzijdigheid tegenover deze vieringen. Van openlijke tegenkanting is er nergens sprake.

### Vraag n<sup>r</sup> 10.

De meeste korrespondenten bleven het antwoord schuldig op de vraag of deze vieringen een invloed hadden op het vieren der naam- en verjaardagen. Voor het overige waren de antwoorden alle negatief, zodat in de huisgezinnen waar het vieren van naam- en verjaardagen in zwang was het gebruik over 't algemeen blijft bestaan. Een vijftal korrespondenten merkten aan dat de naamdagen, buiten Maria's feestdag, bijna niet meer gevierd worden. De oorzaak daarvan is voorzeker het feit dat er meer en meer en vooral sedert de eerste wereldoorlog voornamen gegeven worden, die niet in de kalender voorkomen.

Daar deze laatste twee feesten meest een familiaal, dus een intiem karakter hebben en bijgevolg in beperkte kring doorgaan, worden ze niet zo opgemerkt. Dat zal wel de oorzaak zijn van het klein aantal antwoorden op deze laatste vraag.

### III. — BESLUITEN.

Uit dit omstandig overzicht van onze enquête blijkt dat Moederdag en Vaderdag reeds een vooraanstaande plaats ingenomen hebben in de rij der kalenderfeesten van het Vlaamse land. Alhoewel van recente oorsprong verspreidden beide vieringen in de laatste jaren zich snel, zowel in de diepte : in alle lagen van de maatschappij, als in de ruimte : in de steden als in de dorpen, in de nijverheidsstreken en ook, alhoewel nog in mindere mate, in landbouwgewesten. Ofschoon wij hier nog te doen hebben met wat wijlen Arnold Van Gennep, de grote Franse folklorist, « un fait naissant », noemde, toch staat het vast dat ze door de meerderheid van 't volk als gebruik werden erkend en dat zij in onze zeden ingeburgerd zijn. Voor het opkomend geslacht zijn zij al een traditie geworden. De jeugd heeft zelfs geen besef meer van hun betrekkelijk recent ontstaan. Daarom behoren ze dan ook reeds tot onze folklore en is hun leefbaarheid verzekerd.

Ze beantwoorden immers aan een natuurlijke gemoedsdrang :

erkentelijkheid en liefde betuigen aan de ouders, aan de grootouders (In sommige gemeenten bestaat er immers een « Bobbonkenskensdag ».), door op een bepaalde dag hun hulde te brengen, zoals wij ook onze dierbare doden op een bepaalde dag gedenken. Moederdag en Vaderdag helpen grotelijks mede om de familiebanden nauwer toe te halen, om de familiegeest te versterken, en de familie is immers de hoeksteen van de maatschappij. Dat is de grote morele waarde van beide feesten.

Vele volksoepvoeders hebben dit ingezien. Vandaar de propagandistische actie van de school, van beroepsverenigingen, van naschoolsche werken, en, maar in mindere mate nog, van de kerk, van de pers, van de radio en van de overheidspersonen. Moederdag en Vaderdag werden in ons land nog niet tot nationale feestdagen ingesteld, zoals dit in vele andere landen wel het geval is, met het gevolg dat beide nog steeds niet overal op dezelfde datum worden gevierd. Bij vele gelovigen grijpen zij nog respectievelijk plaats op O. L. Vrouw-Hemelvaart (15 augustus) en op St.-Jozefsdag (17 maart).

De promotor van de « Dag der Moeder » in ons land, schepen Fr. Van Kuyck had immers ook in 1913 15 augustus verkozen voor die viering wat er op wijst dat ze niet hoofdzakelijk van Amerikaanse import is, al zou de hedendaagse « profane » vieringen op 2<sup>e</sup> zondag van mei, voor Moederdag, en op 2<sup>e</sup> of 3<sup>e</sup> zondag van juni, voor Vaderdag, het tegenovergestelde kunnen laten blijken. Wel werden zij fel bevorderd door de cultuurstroming van Amerika naar Europa sedert de eerste en vooral na de tweede wereldoorlog. Doch het gebruik vond hier een goed voorbereide grond. De 19<sup>e</sup> eeuw kende immers een opbloei in gans de katolieke wereld, dus ook bij ons volk, van de Madonnaviering. De Moeder Gods werd het symbool aller moeders en het naamfeest der Maria's werd bijgevolg het feest der moeders in 't algemeen.

Dat allerlei organismen en personen met commerciële doeleinden en uit winstbejag ook propaganda maken voor « Moederkenskensdag » en « Vaderkenskensdag » biedt voorzeker een gevaar voor de hoge idealistische betekenis van deze vieringen en hier is aan de school, aan de kerk, aan de pers en ook aan de openbare overheden de edele taak weggelegd dit gevaar tegen te gaan en te beletten dat deze vieringen niet ontaarden tot een loutere aankoop en aanbieden van geschenken.

De idealistische inhoud van deze feesten moet bewaard blijven en daarom moet de morele betekenis ervan gevoeld en beleefd worden. Daar kan niet genoeg de nadruk op gelegd worden.

Niettegenstaande hun internationaal karakter passen Moederdag en Vaderdag uitstekend bij de aard van ons volk en mogen zij als een eigen gebruik aangezien worden.

« Eert vader en moeder! » is immers niet alleen een gebod en een plicht voor de kristenen, maar ook voor alle mensen. Bij de meeste primitieve volkeren wordt immers over 't algemeen veel eerbied betuigt aan de ouders, aan de bejaarde mensen. Dit bewijst eens te meer de eenheid van de menselijke psyche, van het menselijk gemoed, zoals James Frazer, de grote Engelse etnoloog, op zo meesterlijke wijze heeft aangetoond.

Oktober 1958.

F. VAN ES

---

## Personalia

Erelid Prof. D<sup>r</sup> R. Foncke

verkozen tot bestuurder der Kon. Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde.

Tijdens haar maandelijks vergadering op 19 november 1958 heeft de Kon. Vlaamse Akademie voor Taal- en Letterkunde Prof. D<sup>r</sup> R. Foncke verkozen tot bestuurder voor het jaar 1959. Wij wensen ons erelid veel geluk met deze eervolle verkiezing, alsook veel sukses toe. Moge onder zijn bestuur onze «Taalkamer» verder blijf blijven geven van onverpoosde bedrijvigheid, vooral op het gebied van de volkskunde!

Het Bestuur.

---

Prof. D<sup>r</sup> Edgard Blancquaert gehuldigd.

Op zondag, 30 november 1958, werd ons medelid Prof. D<sup>r</sup> Edgard Blancquaert, die wegens gezondheidsredenen de Rijksuniversiteit te Gent in het voorjaar verliet, plechtig gehuldigd voor zijn bedrijvige wetenschappelijke loopbaan en zijn hoogstaand werk op het gebied der nederlandistiek, inz. der dialektografie, door zijn oud-leerlingen, de academische overheid, zijn kollega's en ook door buitenlandse geleerden.

De huldiging bestond uit een academische zitting in de Aula der universiteit en uit een banket in het St.-Jorishof.

Aan gevierde werd vanwege het bestuur van de Bond een huldetelegram gestuurd.

Wij wensen hem nog vele jaren vredig leven en een goede gezondheid, opdat hij zijn wetenschappelijke arbeid zou kunnen voortzetten.

Het Bestuur.



Bijdrage tot een Sagenboek van  
Zuid-Oost-Vlaanderen

door

Lic. R. DE GEETER (\*).

II. SAGEN UIT DE TOVERWERELD

I. HEKSEN

a) HEKSENVERGADERING

117/ **Heksen maken muziek.**

Ik hê nog g'hoord van gasten da ze van Vloesberg' afkwamen 's nachts en da ze mee ene keer in de lucht een muziek hoordegen, schoon muziek.

En da muziek bougeerdege, 't en bleef nie altijd op dezelfde plaatse. Matthijs Kamiel. Landbouwer, 74 j. Everbeek.

118/ **Variant.**

Daar en was geen (d)enen theater waar dat er zulk een schoon muziek 't horen was. Daar en koest nieverst in een dansale zulk een schoon muziek gemaakt werren as in den bos.

En ge most er in gaan, g'en zaagt niet en g'hoordege 't altijd van nen end verre.

De Mets Désiré. Landbouwer, 82 j. Marke-Kerkem.

119/ **Variant.**

Daar op den Anoven es 't dikkels gebeurd dat er daar zulk een schoon muziek speeldege 's nachts, dat 't de mensen dikkels tot op den Doorn hoordegen. 't Stond daar azo een rote bomen, z'heettegen dat daar: « in de boeken ». En de mensen en wisten nie van waar dat dat kwamp.

Van de Putte Clemence. Landbouwster, 77 j. Schorisse.

120/ **Variant.**

We kwamen ne keer van kirmes te Nederzwalm en mijn moeder zei:

---

(\*) Vervolg van bijdragen in Oostvl. Zanten XXXIII (1958), blz. 143-150: 1. Sagen uit de **Geestenwereld**. 1. Aardgeesten: dwergen, reuzen, alven; 2. Vuurgeesten: dwaallicht; blz. 185-194; 3. Luchtgeesten: nachtmerrie (maar). 4. Plaaigeesten: a) weerwolf; blz. 226-243; b) spookhond, c) spookkat, d) andere spookdieren. 5. Spokerij. 6. Terugkerende doden. 7. Framasons. 8. Spookkoets.

— « Maar jonk, hoorde gij dat ook? »

'k Zegge : « Ba ja'k, 'k hore kik datte. »

En as me wouder aan diene Sassen boom kwamen, ze zaten daar op trompetten te spelen en 't en was daar niet te zien!

En aaiejaai, we waren wouder abij<sup>(23)</sup> doodgelopen van d'eeuwige schoutte<sup>(24)</sup>!

De Weerd Octavie. Herbergierster, 75 j. Munkzwalm.

### 121/ Heksen zingen en dansen.

De toveressen kwamen in de lucht bijeen newaar en der wierd daar gezongen en z' lingen zouder daar azo mee een g'heel bende en z' hielden leven zille!

En op 't Toveressenplein hier in den Hogenbos heeft dat ook nog bestaan, daar danstegen zouder newaar.

Lion Maria. Huishoudster, 81 j. Sint Maria-Oudenhove.

### 122/ Heksen vliegen zingend voorbij.

Da was ne gebuur die mij dat gezeid heeft.

As 't ie daar ieverst in 't veld liep 'ts navies, dat ie daar al mee ne keer azo een gezangsel in de lucht hoordege en dat dat azo ne zwerm toveressen was die in de lucht vlogen al zingen.

Van Pevenaeyge Elvire. Landbouwster, 59 j. Schorisse.

### 123/ Heksenstoet trekt door de lucht.

's Avends passeerdegen te toveressen deur de lucht. En da was gelijk een processie. Ha ja, in een processie, 't es daar al soorten in newaar: 't zijn der dien in 't wit gekleed zijn en 't zijn der dien anders gekleed zijn. Azo ne striemel, da hê kik ook nog gezien, maar 't es veurzeker zeventig jaar geleên.

Aelvoet Maria. Huishoudster, 84 j. Berchem.

### 124/ Heksen in zijden gewaad vergaderen in bos.

In den tijd in de Spijker, 't stonden daar drij hoven azo. En ten twaalven van den nacht, — 't es daar ne groten bos as ge de Spijker neregaat —, kwamen der daar altijd damen. Op klokslag van twaalf uren kwamen der daar damen, in de zije. En die zije ruistege en ze paradeerdegen zulder daar.

Jamaar, de mensen klaptegen daar veel over hein. Maar die boerenknechten, — in den tijd hân de boeren a'maal knechten hein —, zeggen tegeneen :

— « We gaan ne keer tsugare doen en we gaan ne keer ten twaalven van den nacht in de kant van den bos zitten. »

Ja, ze gingen naar den bos. En as 't twaalve was, z'hoordegen daar een ritseling in de takken kommen.

— « Oeiaai, hoort, hoort, ze kommen! »

(23) Abij = bijna.

(24) Schoutte = schrik.

Ha, ze bleven zulder daar nog een beetje zitten. En 't vermeerdege, da lawijt. En ze zagen zouder daar azo gedaanten kommen. Maar ze wieren zodanig benauwd, de knechten a'male, en ze ze liepen al weg.

Deweer Maria. Huishoudster, 59 j. Nukerke.

### 125/ Heksen vergaderen om boze plannen te smeden.

Moeder heeft mij nog verteld as ekik kind was :

— « Ik hê dikkels, zei ze, mijn ouwers horen vertellen, zei ze, da op 't Toveressenplein 't Opbrakele, de toveressen 's navends vergaring hielden, zei ze, en da ze zaten te zingen en te klappen en 't eten en te drinken.

En as ter iemand passeerdege, gelijk ne vogel waren z'op slag weg, zei ze. En alle navends was dat daar vergaringe, gelijk een conferentie, zei ze, hoe da ze gingen de mensen betoveren en de mensen folteren en wat da z' a'maal gingen doen.

En da heeft dikkels gebeurde, zei ze mijn moedere, as de mensen 's navends naar ouder kuipe vlees gingen, veur vlees of iet te pakken, dat 't er a'maal uitgepakt was ! En da waren zouder dien dat gedaan hân », zei ze.

Van der Bruggen Camilla. Huishoudster, 67 j. Opbrakel.

### 126/ Heksenvergadering gestoord.

Ik hê nog horen vertellen van ne mens die nou al lange dood es, dat ze ne keer op nen avond gingen kijken naar een huis waar dat de toveressen bijeen kwamen.

En ze keken deur de ruitsies binnen en der zaten daar ne g'helen hoop toveressen bijeen rond de tafel. En een van die gasten zei :

— « Djoos, ons meetjen es der ook ! »

En op slag was alles weg, licht en volk, 't en was daar niet ne meer. G' en meugt de toveressen nie noemen of ze zijn weg.

Matthijs Kamiel. Landbouwer, 74 j. Everbeek.

### 127/ Heksen houden feestmaal.

Mijn vader, as ie 's navends gedaan hâ mee werken, dat ie gedaan hâ mee arbeiden, zat ie hem achter zijn huis ne keer een beetje te rusten mee zijn broers.

En z'hên dat dikkels g'hoord, ten twaalven van den nacht, hoordegen z'in de lucht, in de wolken, een schoon gezang; 't was gelijk 't gezang der engelen. En da was daar een geschater en een gelach en een geklap. En mee ten anderen, ze zagen ze. Z' hên dat dikkels gezien, hij en zijn broers : in de lucht, in de wolken een tafel staan, mee méér as twintig toveressen rond zitten en ze zaten zouder daar a'maal rijstpap t' eten, op die tafel, mee zilverie lepelkies. En as ze gedaan hân :

— « Ha, we zijn der vandaan, we gaan naar een ander streekte. » riepen ze. Maar van tijd tot tijd liet er een haar lepelke vallen, z'hân der in geschoten en twee, drije, lieten ter ouder lepelkies vallen, zilverie lepelkies.

En mijn vader en zijn broers raaptegen z' op. Da es dikfels gebeurde se.

Da was echte toverije en da waren toveressen dien in de lucht vlogen van den enen kant van de wereld naar den anderen, 't was gelijk ne wend die passeerdege. Da was ook in den ouwen tijd, maar da es honderd jaar 'leên, zille.

Van der Bruggen Camilla. Huishoudster, 67 j. Opbrakel.

### 128/ Heksen in nonnen verkleed, dansen.

't Kwamen daar enigste nonnekies gegaan, in 't wit gekleed. En ze zeien dat 't toveressen waren en daarmee en tost er niemen nie bij gaan.

En al mee ten anderen begoesten die nonnekies tuus in de ronde te dansen. En elk gink aan.

Vincke Marie. Landbouwster, 76 j. Parike.

### 129/ Heks doodgeschoten.

Ook ne keer, toveressen, ze kwamen bijeen, en duvelen en mosen. Maar der was daar ook enen die op zijn gat nie gedoopt was! En diene kapitein van die toveressen, — 't was ook een vrouwmens —, was g'heel in 't zwart gekleed. En diene vent hâ een kruiske op zijn gewere gegeên, maar ie hâ z'ook! En de toveressen waren a'maal ver-trokken, maar de kapitein was dood zille.

Maar z' en lag dâar nie dood, ze lag in haar huis.

De Mets Désiré. Landbouwer, 82 j. Marke-Kerkem.

### 130/ Heksen vergaderen regelmatig op bepaalde plaats.

Ik hê mijn mamére altijd horen zeggen dat daar tussen de Priem en 't Bovenkwartier de toveressen 's nachts bijeenkwamen en da ze zouder daar vergaring hielden.

Mincke Marie-Louise. Landbouwster, 70 j. Everbeek.

### 131/ Heks verklapt vergaderplaats.

Ik hê mijn moeder nog horen vertellen, daar was ne keer nen ouwe werkmán die naar Frankrijk gink de kamponde doen<sup>(25)</sup>.

En op ne zekere keer, hij stond daar op den akker te werken en 't komt daar azo een oud vrouwken bij hem. En ze begost tegen hem te spreken en z'hoort dat hij nen Bels es.

— « Ha, zegt ze, tiens, zijde gij nen Bels? »

— « Ja 'k. »

— « Ha gedéme, van waar ieverst? »

— « Awel, ik ben van Sente Gorens. »

— « Van Sente Gorens, zei ze, waar da me wouder toch al zoveel plezier g'had hên, op de plaatse, aan die grote linde daar! » zei ze.

(25) Kamponde, « de kamponde doen » = seizoenarbeid in Frankrijk verrichten (Fr. campagne).

Su, 't was natuurlijk da ze daar nog geweest hâ. En iedereen peisdege da dat een hekse was hein, die daar 'weest plezier maken hâ. Van Liefde Caroline. Huishoudster, 43 j. Sint Maria-Oudenhove.

## b) BEHEKSEN VAN KINDEREN.

### 132/ Heks betovert door envoutement.

Ik hê een zuster g'had die dood es as ze nog maar dertien jaar was. En z'es gestorven deur de schuld van een toveresse. Die toveressen hên azo een beeldeke van roete<sup>(26)</sup> en ze steken daar, — as z' ou kwaad willen doen —, mee spellen in en daarmee maken z'ou kapot.

En da meiske koest azo mee ene keer zeer krijgen en beginnen 't huilen en schremen. En z'es ter af gestorven.

Matthijs Kamiel. Landbouwer, 74 j. Everbeek.

### 133/ Heksen wreken zich.

Der was daar een manneke da, veur mee de toveressen te lachen, ne paasnagel onder de kerkdeure gestoken hâ.

En 's Zondags waren der twee wijven die in de kerke nie binnen en koesten.

Maar diene jongene heeft 't er keunen veuren doen zille : zes maand naardien was 't ie al uitgeleefd en dood.

Coppens Julie. Huishoudster, 75 j. Everbeek.

### 134/ Heks betovert haar eigen kinderen.

Ik hê mijn vader nog horen vertellen dat er daar een toveresse was die haar eigen kendens betoverdege, om da ze nie genoeg kwaad en koest uitwerken op de gebuurs.

En da waren pertank a'maal grote, kloeke jongens en den enen achter den anderen stierf.

Daarveuren moet 'e toch wel een deugniete zijn hein, veur azo ou eigen volk 't kwaad aan te doen.

Paeme Gabrielle. Huishoudster, 51 j. Etikhove.

### 135/ Heks betovert haar dochter.

Daar kwam ne vent thuis en zijn wijf was ook een toveresse. En diene vent hâ nogal lange weg geweest. En z'hân een dochter. En da wijf zei tegen hem da z'ouder dochter bevrucht hâ, zij zelve. En 't en was nie waar. En weet 'e wat dat de die op hâ? Zeven padden en zeven slangen in haar zijje!

En diene mens wier zodanig kwaad, dat da meiske zei da ze zou aangegaan hên en da ze nie meer en zou weergekomen hên.

En da meiske was bevangen mee zeven slangen en zeven padden en 't was dât, dat er aan scheeldege.

Lion Maria. Huishoudster, 80 j. Sint Maria-Oudenhove.

(26) Roete = dierlijk vet.

### 136/ Heks martelt kind.

Z'hân een kind da op de wereld 'kommen was en der had een toveresse bij geweest as da kind geboren wier hein. En da was altijd schremen, schremen.

En ze waren om de paster gegaan, om den dokter gegaan en alles gegeèn. En de paster kwam ne keer,

— « Laat ne keer da kind zien, » zei 't ie en ie heftege zijn kleren op (nl. die van het kind) en 't stoken hier twee spellen in zijn zijje en ie trok er die spellen uit en 't was gedaan.

En ie heeft da huis tan gewijd en onder den trap, ie heeft hij daar ne nagel gegeèn, ne paasnagele, veur onder de steen van den trap te steken.

— « En ge meugt da wijf hier nie meer laten kommen, » zei 't ie.

't Was hier een geburenwijf. Maar allez, we zwijgen daaraf, we meugen der nie te veel af zeggen, hein man. 't En es persies geen geburenwijf, maar 't es toch uit de gemeente.

Van Der Bruggen Bernard. Landbouwer, 75 j. Opbrakel.

### 137/ Heks foltert kind maar wordt dan zelf gefolterd.

Der was een kindje en da schaaanke en dee anders nie as schremen. En 't es nen Duitse scheper die dat ontdaan heeft. En ie kwam binnen newaar en ie gingt dat ontdoen. En die toveresse die dat gedaan hâ, de die kwaamt daar ook.

En da hertse van da kindse stak vul spellen. En ieder spelle die dienen Duitse scheper uittrok, verzachtege die pijnje, maar ie trok die toveresse van langs om nader 't vier, tot as 't leste spelleken uit was, uit zijn hertsen. En 't was gedaan. Maar die toveresse zag veel af.

Lion Maria. Huishoudster, 80 j. Sint Maria-Oudenhove.

### 138/ Heks door paasnagel verlamd.

Da was een kindse da altijd schreemdege van as 't nen dag of tien oud was en 't verging g'helegans.

En ze gingen der mee bij de paters naar Gent en ze kregen ne paasnagele en ze naaidegen dat in 't wiegske. En der kwam daar een vrouwmens af en ze pakteg' azo 't wiegske vaste :

— « Ha hoe es 't mee ou kindse? » zei ze. En op slag smijt z'achterwersovere en ze staat rechte, ze pakt heur op en z'es weg, zonder goëndag of goënavend te zeggen.

En z'en hên ze nooit ne meer weergezien.

Vekeman Rachel. Huishoudster, 34 j. Sint Martens-Lierde.

### 139/ Kruisteken verjaagt heks voorgoed.

Dâ es in Parik gebeurd. In een huishouwen waren de jongens altijd ziek. En der was daar nou toch een wijf waar da ze presomptie op hân, ene uit 't gebuurte.

En der waren daar nou toch mensen dien aan die moeder de raad gegeèn hân, dâ ze, as da wijf nog ne keer om haar een zatte kaffie

kwam, da ze moest, terbinst dat die ander nie en keek, een kruiske geên over die zatte.

En ze deed dat, maar die toveresse en wildege die zatte nie uitdrinken.

En z'en heeft daar nooit gene voet ne meer binnen gezet.

En 't heeft gedaan geweest mee de mizerie.

Matthijs Germaine. Huishoudster, 51 j. Everbeek.

#### 140/ Paasnagel houdt heks buiten.

Der was hier in 't gebuurte een klein kind da in zijn wiege lag en de moeder was ne keer buiten gegaan. En nou, as ze weer binnenkwam, lagen ter op da kind zijn hoofdkussen azo viere vijf spekskies. En pertank, die moeder en had de deure nie horen opengaan.

En z'hên direkt de tang' en de koolschuppe gepakt en die spekken in 't vier gesmeten en da hoofdkussen hên z'ook verbrand. En ze zijn tuus algauwe bij de koster om ne paasnagel gelopen en diene man heeft dat in den akt(27) gegeên.

En sedertdien was ter daar een gebuurvrouw die niemer binnenkoest, z'en geraaktege de deure nie verbij.

En da was de die, die een toveresse was.

Heuvicq Jeanne. Huishoudster, 41 j. Edelare.

#### 141/ Heks geeft kinderen lekkernijen om hen te betoveren.

Tegen oezen was ter daar ene die ter op gekend was zille, — z' es nou dood.

Maar ze gaf zij de jongies 't een en 't ander op de strate en den enen gink maïst af en den anderen gink tarw' af!

Enne, as z'in da huis kwam, zegt ie dienen enen :

— « 'k Zal ze wel hên, zei 't ie, — en 't waren tuus witte franks azo, mee een kruisk' op —, as z'haar zet, z'en zal ne meer wegg'raken, 'k zal dat onder hare stoel steken. »

Maar ie en hâ geen okkazie van dat daaronder te steken, nee zille. En da wijf heeft haar tuus verdronken in ne klopper of twee water.

Van Der Coilden Achiel. Landbouwer, 73 j. Louise-Marie.

#### 142/ Variant.

Tegen mijn moeder haren thuis, hier 't Ename se, was ter daar ook ene die mee 't kwaad omgink. En de die had een kind betoverd. En die was altijd genegen om da kind een beetse vlees te geên as ze daar in huis kwam.

En die mensen wisten da ze den naam hâ, maar en hân toch ooit de gedachte niet : « der gaat daar iet van voortkommen. »

En da kind kreeg azo twee bollen op zijn ogen hein, da je zijn ogen nie meer en zaagt. En da heeft in 't klooster van d'Heilige Familie gelegen, da kind. En tan hên de zusters van 't klooster van d'Heilige Familie a'maal moeten een madolleke dragen van Trezeke.

(27) Akt, « in den akt » = onmiddellijk.

En da was echt toveraaie, echt toveraaie. En da was 't werk van Kloskes Mele van Ename.

Coecke Julienne. Huishoudster, 51 j. Ename.

#### 143/ Variant.

Mijn broer' heeft ook ne keer betoverd geweest.

't Hâ mart te Brakel geweest en een uit 't gebuurt' hier se, die een toveresse was, hâ mastellen mee'brocht en z'had hem daar ene van gegeên. Maar thuis wisten ze dat dat azo een deugniete was en z'hân hem dat afgepakt. Maar ie was hij daar nou toch weer aang'raakt, — ge weet hoe da jongens zijn —, en ie had die mastelle opgeëten.

En tuus in den achternoene kwamen z'hier mee ene keer zeggen dat ie in een ketse ziek gevallen was en dat ie abij ne meer voorst en kost.

En ie heeft lange gesukkeld tuus zille.

Maar z'hên der thuis op den duur de paster bij gevraagd en ie heeft hem ne keer overlezen en 't heeft gedaan geweest.

Matthijs Kamiel. Landbouwer, 74 j. Everbeek.

#### 144/ Heks doet kind verkwijnen.

Der liept daar een kind van een vrouwe in den bos en een verdachte gaf da kind een brokse broodsuiker. En 'ts nachts tuus, begoest da kind 't huilen en te schremen.

En 'ts anderdaags zijn z'er moeten mee naar Gent gaan, naar 't Augustijnenklooster, omda z'hoordegen zeggen dat da kind aangetast was van een verdachte.

En da kind es drij dagen naardien in d'hevigste pijnen gestorven. Van Der Gheynst Idolie. Huishoudster, 70 j. Parike.

#### 145/ Variant.

Hier in de geburen hân z'een kind da nog in de wiege laagt en da kind wier wreed betoverd : den enen dag in de wiege a'maal padden, den anderen dag a'maal schoenen, nen anderen dag a'maal koeken, tans al ne keer geld; der lag daar altijd iet in die wiege. Bij zoverre dat da kind altemets was da zijn kop gekeerd stond. Da es waar gebeurd zille!

Z'hên zouder mee da kind naar Gent geweest en as zouder thuis kwamen, — 't es maar aardig om zeggen —, 't vielen daar stikken uit da kind zijn poepke. En 't was te late, 't had hem gezet : 't kind stierf en de moeder stierf. En de restant daar gaan me nie over klappen.

De Weerdt Octavie. Herbergierster, 75 j. Munkzwalm.

#### 146/ Heks dwingt kind geschonden brood te eten.

Prellies wijf hâ geschonden brood en ze gingt da brood drogen en z'had da brood al in sneên gedaan en z'hân daar een dresse<sup>(28)</sup> staan en z'hâ al die sneên brood daarin geleid, zieë 't.

(28) Dresse = schapraai (Fr. dressoir).



En der was daar ne koeier, en diene koeier was meegegaan mee haar volk op 't land hein.

En 't was daar iemand in huis en ze zegt azo :

— « Ha wolder hên hier ne knecht, zegt ze, en dat es nen hongerlijer, zei ze. Kijk, ge zilt ne (hem) gaan zien kommen se, zei ze, en gebaar ne keer van niet, » zei ze tegen diene man.

En diene mens gebaardege van niet. En da koeierke gingt rechte naar die dresse en ie zettege die dress' open en ie lei a'maal die die sneên geschonden brood opeen hein. En al de kruimels, ie vaagdege dat a'maal t'hope en hij houddeg'er zijn hand onder en ie eettege dat al op. Maar da was zij die een toveresse was en die da kind dwong van in huis te kommen en al die kruimels brood op t'eten.

Maar da wijf es nou dood newaar.

Coecke Julienne. Huishoudster, 51 j. Ename.

#### 147/ **Pastoor contra heks.**

Oezen Arthur heeft nog betoverd geweest, 'k hê mijn moeder dat altoos horen zeggen.

Ie hâ nen harden buik en w'hân daar al de paster bij'haald en ie was bij'kommen en ie hâ zijne stoel aangedaan en ie hâ gelezen en sentewater geworpen.

En we moesten da wiegskén altoos verversen : 't was altoos vul zwarte mieren. En mijn moeder wist wel van wiens werk dat dat was.

Van Der Coilden Achiel. Landbouwer, 73 j. Louise-Marie.

#### 148/ **Hekserij ongedaan gemaakt.**

Wolder hân een kind da ziek was en alle dagen den dokter bijgevraagd en niet aan te doen !

En mijnen baas gingt bij de paters hein, — da was in den oorloge van viertiene —.

En binst diene middelen tijd zitten mijn dochter en ik te wassen. En al mee ne keer, 't geeft daar 't onzen toch ne slag in huis !

— « Ach Here mensen, zei 'k, nen bom ! »

Ik komm' in huis, — en 't es zo waar as da 'k hier da glas in mijn handen nou pakke se —, de stoofplatiene, mee azo twee oren aan, stond vanachter op de buize, opengeklakt !

En da gebeurdege djuust binst da mijnen baas ginder bij de paters binnen was. En ze vriegen ginder aan mijnen baas :

— « Ha, wat doeë gij van stiel ? »

— « Ha menere, zei 't hij, 'k ben ekik ne smed van stiel. »

— « En hette gij niet gezien ? »

— « Ja 'k menere, zei 't hij, uit mijn fornuis es een grote padde gekropen. »

— « Aijai, mijne jongen, zei diene patere, g'hebt ze doodgesmeten, maar ge zoudt ze beter verbrand hên, » zei 't ie.

Awel, negen dagen en hân me geen ruste en den elfsten dag zat er een padde op ons zulle, veel groter as mijn hand, en 'k gee ze t'eten en 'k was gered.

De Weerd Octavie. Herbergierster, 75 j. Munkzwalm.

### c) BEHEKSEN VAN VEE

#### 149/ Pater beleest betoverde koe.

Da waren mensen mee een koe. En die koe en deed anders niet as 't nacht was, as lawijt maken. En die koe zweettege dat 't iet wreed was en die beeste zag wreed af.

Maar nou, mijn moeder heuren nonkel gingt bij de paters naar Gent en ie zei dat. Maar diene pater en zocht nog nie mee te kommen. Maar hij (nl. de oom) sprak toch schone dat hij moest meekommen.

— « Awel, ik zal meegaan, zei 't ie de pater, maar gij moet al dié bane gaan en ik zal al een ander bane gaan, dat er niemand mij en ziet » zei 't hij.

En diene pater kwaamt daar en ie heeft hij in de stal geweest. Maar as ter hij uitkwam, ge koest hem uitwringen, gelijk of hij afgezien hâ mee dat 't ontdoen!

Lion Maria. Huishoudster, 80 j. Sint Maria-Oudenhove.

#### 150/ Paters overlezen betoverd vee.

Ik hê mijn schoonmoeder dikkels horen vertellen dat 't bij haar nog getoverd hâ.

As z'older koeien bonden, 's navends hein, 's nuchtings liepen older koeien a'maal weer los, en pertank ze waren gebonden mee de sterkste keten die ge maar en koest vinden.

En mee dat 't daar zo wreed toverdege, — z' en koesten geen een viggén ne meer houên ook —, ze gingen bij de paters. En de paters kwamen en ze gingt der naar Boembeek omme, en ze moest ze lein. En as ze toekwamen newaar, 't zweet liep van older wezen. En ze gingen eerst dorsen in de schuren mee de vlegels en tans ontstoken ze 't licht en ze deên gewijd zout in oldere konkee(29) en tans gingen ze rond hein.

En ze moest zij tans die paters weer naar de statie lein, da was naar Windeke en ze most van al den tijd geen woord spreken. As z'een woord tost spreken hein, was dat ontgaan. En ze zweettegen toch, dat 't zweet older wezen afliep. En 't heeft gedaan geweest.

Flamand Maria. Huishoudster, 48 j. Munkzwalm.

#### 151/ Variant.

Da waren mensen en z'hân al drij en vier varkens dood en z'hân een koe die gekalfd hâ, mee nen uier zo groot as twee marmieten, en genen dreupel melk gaf ze.

(29) Konkee = petroleumlamp (Fr. quinquet).

En daar heeft daar enen geweest uit 't Augustijnenklooster van Gent die dat 'weest nakijken heeft en die speciaal da huis gewijd heeft: stallingen, verkenskotten, oven, huis, kelder, schure, enfin àl. En hij zei da ze zelve nie mochten uitlenen of niet en mochten gaan lenen binst de negen dagen.

Van Der Gheynst Idolie. Huishoudster, 70 j. Parike.

#### 152/ Heks betovert kalvende koe.

Der moest een koe kalven en alles was goed en zat goed. En der kwaamt daar een toveresse over die deure kijken

— « Ha, da gaat hier azo, » zegt z'azo.

En 't kalf en koest nie meer voorst, ze waren stokkedood getrokken en z'hên der 't kalf moeten mee brokken afhalen.

Lion Maria. Huishoudster, 80 j. Sint Maria-Oudenhove.

#### 153/ Heks betovert koe maar wordt verplicht het ongedaan te maken.

Da was enen die mee zijn koeien naar huis kwam. Maar nou, as 't ie aan een huis passeerdege waar dat ie presumeerdege dat er een toveresse weundege, ze kwam buiten en ze smeed haar hand op die koe heur gat. En diene man gink mee die koe naar huis. En as 't ie thuis kwam, die koe begint heure stert omhoge te steken en begint gereedschap te maken veur te kalven. En ze was nondedju maar viere, vijf maand verre, su da en koest nie zijn newaar! Maar diene man had dat gezien dat die toveresse daar ne plak op die koe gegeên hâ en ie gink er naartoe mee zijne riek.

— « Sé, zei 't hij, ge moet dat gaan ontdoen, zoniet sla 'k ou hier dood se, » zei 't hij.

En ze gink zij mee en ze schartege zij dat daaraf, van die koe newaar. En die koe viel stille en 't was gedaan.

Moreels Edmond. Landbouwer, 82 j. Hemelveerdegem.

#### 154/ Heks betovert kalf.

Da was een koe die moest kalven en z' en koest nie kalven. En dienen boer stond gereed mee zijn mes om diene waterzak open te snijen, maar da en was nondedju gene waterzak, maar ne wonderzak. Maar as 't ie dieë waterzak openstak, da was ne kop van een geite, en 't was den helft geite, van veuren, en van achter was 't den helft koe.

Da was ook ieverst 't werk van een toveresse die ter aan gemoost hâ.

Moreels Edmond. Landbouwer, 82 j. Hemelveerdegem.

(Wordt voortgezet).

---

**AANDACHT!** Hebt U reeds Uw bijdrage voor 1959 op post-rekening n° 969.46 van de Bond gestort? Zo niet, doe het aanstonds!

---